

Održivi razvoj kroz primarno obrazovanje

Dumić, Jennifer

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:104900>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-30**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

JENNIFER DUMIĆ

ODRŽIVI RAZVOJ KROZ PRIMARNO OBRAZOVANJE

Diplomski rad

Pula, lipanj, 2019. godine

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

JENNIFER DUMIĆ

ODRŽIVI RAZVOJ KROZ PRIMARNO OBRAZOVANJE

Diplomski rad

JMBAG: 0296012279, redoviti student

Studijski smjer: Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij

Predmet: Metodika nastave prirode i društva

Znanstveno područje: Područje prirodnih znanosti

Znanstveno polje: Interdisciplinarne prirodne znanosti

Znanstvena grana: Metodike nastavnih predmeta prirodnih znanosti

Mentor: doc. dr. sc. Ines Kovačić

Pula, lipanj, 2019. godine

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za magistra _____ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu
Jurja Dobrile

u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Održivi razvoj kroz primarno obrazovanje

SAŽETAK

Obrazovanje za održivi razvoj je od velike važnosti već od samih početaka učenja te je vrlo važno pravilno educirati studente, osobito buduće učitelje za pravilno prenošenje znanja o održivom razvoju te razvijanje svijesti i odgovornosti, za sebe i za učenike. U ovom radu se analizirao Nastavni plan i program za osnovnu školu s ciljem proučavanja nastavnih tema koje bi mogle u sebi nositi komponente održivog razvoja. Nadalje, proučio se prijedlog međupredmetne teme Održivi razvoj koji je donesen sa strane Ministarstva znanosti i obrazovanja. Pomoću anketnog upitnika ispitani su stavovi i znanja studenata od prve do pete godine Učiteljskog studija na Fakultetu za Odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli o održivom razvoju kroz njegove tri komponente. Analizom tema nastavnog predmeta Priroda i društvo iz Nastavnog plana i programa, utvrđena je zastupljenost od 22% u prvom, 20% u drugom, 18% u trećem i 40% tema u četvrtom razredu osnovne škole koje u sebi sadrže komponente održivog razvoja. Analiza upitnika kojim su se ispitivali stavovi i znanja o održivom razvoju među studentima ukazuje na to da se većina usredotočila na sociokulturnu komponentu kao gledište održivog razvoja, a manje na prirodni i gospodarski aspekt. Sveukupno gledajući, rezultati su pokazali da studenti Učiteljskog studija sa Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli imaju iznadprosječnu vrijednost znanja o održivom razvoju i veliku svijest o općim pitanjima održivosti.

Stručno povjerenstvo za ocjenu rada:

1. doc.dr.sc. Marina Diković, predsjednica komisije
2. dr.sc. Petra Burić, članica
3. doc.dr.sc. Ines Kovačić, mentorica

Juraj Dobrila University of Pula

Faculty of Educational Sciences

Integrated undergraduate and graduate university teacher study

ABSTRACT

Sustainable Development through primary education

Education for Sustainable Development is of great importance from the very beginnings of learning, thus it's also very important to properly educate future teachers because of developing awareness and responsibility on Sustainable Development. In this work, we analyzed the Curriculum of Science and Social Studies with the aim of examining three components of Sustainable Development. Further, we studied the proposal of Sustainable Development as a crosscurriculum theme after a public hearing by the Ministry of Science and Education. Using questionnaire, we examined student's attitudes and knowledge about Sustainable Development through its three components from the first to the fifth year of the Teacher study on Faculty of Educational Science from Juraj Dobrila, University of Pula. By analyzing the themes of Science from the Curriculum, we found out that 22% of the themes containe Sustainable Development in the first grade, 20% in the second grade, 18% in the third grade and 40% in the fourth grade. The analysis of the questionnaire which examined attitudes and knowledge on Sustainable Development among students points out that students have the most focus on the sociocultural issue as the main point of view of Sustainable Development, but have less knowledge on the environmental and the economical aspect. Overall, the results showed that the students of the Teacher study on Faculty of Educational Sciences at Juraj Dobrila, University of Pula have above-average knowledge about Sustainable Development and a high level of awareness of general sustainability issues.

Reviewers:

1. Assist Prof Marina Diković
2. Dr. Petra Burić
3. Assist Prof Ines Kovačić

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. ODRŽIVI RAZVOJ.....	2
1.1.1. Održivi razvoj kao međupredmetna tema	3
1.1.2. Odgojno-obrazovni ciljevi učenja i poučavanja međupredmetne teme Održivi razvoj	5
1.1.3. Domene u organizaciji kurikuluma međupredmetne teme Održivi razvoj	5
1.1.3.1. Povezanost	6
1.1.3.2. Djelovanje	6
1.1.3.3. Dobrobit	7
1.1.4. Učenje i poučavanje međupredmetne teme Održivi razvoj	12
1.1.5. Vrednovanje u međupredmetnoj temi Održivi razvoj.....	13
2. CILJ RADA.....	15
3. MATERIJALI I METODE	16
4. REZULTATI	18
5. RASPRAVA	44
6. ZAKLJUČAK	48
7. LITERATURA.....	49
8. POPIS ILUSTRACIJA	51
9. PRILOZI	55

1. UVOD

Od sveučilišta se očekuje da preuzme glavnu ulogu u stvaranju budućih učitelja sposobnih za upravljanje izazovima održivosti temeljenim na društvenim, kulturnim, gospodarskim i okolišnim temeljima (Guni, 2012). Nedavna inicijativa UN-ova "Desetljeća obrazovanja za održivi razvoj" (DESD, 2005-2014) bila je integriranje načela, vrijednosti i prakse održivog razvoja u sve aspekte obrazovanja i učenja (Holmberg i Samuelsson, 2006). Škole i sveučilišta nastoje integrirati održivost u svoje nastavne planove i programe, posebno u praksu poučavanja i učenja (Leal Filho, 2014, Anđić i Tatalović Vorkapić, 2017., Fisher i Bonn, 2017). Iako mnoge škole i sveučilišta imaju javno prihvaćene ciljeve i vrijednosti vezane uz održivost, predanost se obično ne odražava u njihovoj viziji. Nadalje, integracija obrazovanja za održivi razvoj u nastavnim planovima i programima u Republici Hrvatskoj (Anđić i Tatalović Vorkapić, 2015, Anđić i Tatalović Vorkapić, 2017), kao i širom svijeta (Fisher i Bonn, 2017) je uglavnom slaba ili ne postoji.

Anđić i Tatalović Vorkapić (2017) kažu da budući da održivi razvoj više pristupa transformaciji i provedbi, nije moguć bez obrazovanja te promjena prema ekološkom i održivom ponašanju. Prethodno navedeno dovodi do činjenice da svijest o održivom razvoju treba razvijati od najranije dobi, a nastavnici su oni koji je trebaju pružiti (Borić i sur., 2008). Iz tog razloga dječje vrijednosti, mišljenja i ponašanje stečeni u tom razdoblju mogu imati dugotrajan utjecaj kasnije u životu. Ako nastavnici nauče primijeniti sadržaj obrazovanja i osposobljavanja za održivi razvoj u kurikulumima koristeći pedagoške strategije vezane uz obrazovanje za održivi razvoj, sljedeća generacija će razviti vještine i znanje o provođenju održivog razvoja. Tram (2015) tvrdi da obrazovanje za održivi razvoj daje značajan doprinos u pomaganju učenicima prije ulaska na tržište rada, razvijanjem znanja i vještina koje im omogućuju usvajanje i primjenu održivog načina života kako bi se postigla održivost i poboljšala kvaliteta života. Obrazovanje za održivost uključuje podučavanje i učenje kolektivnog rješavanja problema znanja, svijesti i vještina za rješavanje ključnih ekoloških, ekonomskih i socijalnih pitanja (Santone, 2014).

Zbog važnosti obrazovanja za održivi razvoj u ovom radu želi se: a) ispitati zastupljenost tema kroz prvi ciklus primarnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj, b)

ispitati stavove o komponentama održivog razvoja kod studenata Učiteljskog studija na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli.

1.1. ODRŽIVI RAZVOJ

Postoji mnogo definicija održivog razvoja, a kako navodi Herceg (2013) prvu definiciju dala je Svjetska komisija za okoliš i razvoj, po kojoj je održivi razvoj „razvoj kojim se ide u susret potrebama sadašnjosti tako da se ne ugrožava mogućnost budućih generacija da zadovolje svoje vlastite potrebe... U suštini održivi razvoj je proces promjena unutar kojega su eksploatacija resursa, usmjeravanje investicija, orijentacija tehnološkog razvoja i institucionalne promjene u harmoniji i omogućavaju korištenje sadašnjih i budućih potencijala kako bi se zadovoljile ljudske potrebe i aspiracije.“

Smatra se kako je koncept održivog razvoja razvijen osamdesetih godina, kao mogući odgovor na sve više izražen sukob potreba za gospodarskim razvojem, proizvodnjom i stvaranjem profita s jedne, a ograničenosti resursa s druge strane. Razvoj tehnologija i pojedine manje prepreke u međunarodnoj trgovini imale su pozitivan utjecaj na rast i razvoj globalnog gospodarstva. Istodobno se stvaranjem novih slobodnih tržišta ističe nova proizvodnja i potražnja, tj. povećava se potreba za resursima, a samim time i pritisak na kapacitet planeta Zemlja. Održivi razvoj koji u suštini označava tendenciju čovjeka prema promjeni dosadašnjeg načina života, navika, sustava vrijednosti i djelovanja na razinama društva, nastaje kao odgovor i moguće rješenje za globalne probleme (Herceg, Stanić-Koštrovan, Šiljeg, 2018).

Naglasak održivog razvoja se stavlja na vođenje razvojne politike uz maksimalnu primjenu znanstvenih dostignuća i novih tehnologija s ciljem zaštite prirode i očuvanja okoliša. Održivi razvoj je zapravo samo razvoj bez iscrpljivanja resursa na kojima se zasniva i naravno, bez oštećenja okoliša. Sam koncept održivog razvoja se bazira na sljedećim načelima:

- a) Načelo okolišne održivosti – osigurava razvoj koji je usklađen sa zahtjevom održavanja biološke raznolikosti, bioloških resursa i vitalnih okolišnih procesa
- b) Načelo socijalne i kulturne održivosti – osigurava razvoj koji je usklađen s tradicionalnim i kulturnim vrijednostima ljudskih zajednica i pridonosi jačanju njihova identiteta

- c) Načelo gospodarske održivosti – osigurava razvoj koji je gospodarski djelotvoran te koji resursima upravlja na način koji jamči njihovo jednako korištenje u narednim pokoljenjima (Herceg, 2013).

1.1.1. Održivi razvoj kao međupredmetna tema

Odgaj i obrazovanje za održivi razvoj omogućuje stjecanje znanja, vještina, stavova i vrijednosti potrebnih za oblikovanje održive budućnosti te uključivanja ključnih pojmova etike održivosti u odgojno – obrazovni proces (Tatković, N. i sur. 2016), stoga je vrlo važno tematiku održivog razvoja prožeti kroz nastavne predmete. Kako se navodi u prijedlogu nakon javne rasprave Ministarstva znanosti i obrazovanja o održivom razvoju kao međupredmetnoj temi (Nacionalni kurikulum međupredmetne teme Održivi razvoj, 2017), međupredmetna tema Održivi razvoj obuhvaća sve tri dimenzije održivosti – prirodnu, odnosno okolišnu, društvenu (socijalnu) i ekonomsku, odnosno gospodarsku komponentu održivosti te isto tako i njihovu međuovisnost. Ova međupredmetna tema priprema učenike za prikladno djelovanje u zajednici i društvu radi postizanja dobrobiti, kako osobne tako i opće.

Sve više se znanstveno dokazuje utjecaj ljudske populacije na prirodne sustave kao i ekonomska nejednakost i nemogućnost mnoštva ljudi da odlučuju o vlastitoj sudbini. Postaje nužno da čovjek svoje vlastito djelovanje uskladi s mogućnostima prirodnih sustava, tj. da implementira principe održivog razvoja. Prema tome, obrazovanje ima odgovornost pridonijeti stvaranju društva temeljenog na održivosti. Održivi razvoj kao međupredmetna tema pruža učeniku spoznaje o izazovima modernog vremena na lokalnoj i globalnoj razini, kao i spoznaje o održivosti resursa, granici opterećenja, raznolikosti, ljudskim potencijalima te osobnim i zajedničkim pravima i odgovornostima. Isto tako, podržava razvoj generičkih vještina kao što su inovativnost, poduzetnost, praktičnost, kritičko mišljenje i sposobnost prilagodbe promjenama i rješavanja problema. Vrlo je važno da se primjenom praktičnog rada učenike potiče na ponašanja kao što su odgovorno korištenje prirodnih zaliha i energije, korištenje lokalno proizvedene hrane, pravilno postupanje s otpadom, uporaba iskorištenih materijala, aktivan rad te suradnja u zajednici. Učenje i poučavanje ove međupredmetne teme nastoji podići svijest i produbiti razumijevanje o svim pitanjima koja se odnose na održivost, pomaže učenicima kritički razmotriti neka od mogućih

rješenja i načine djelovanja usmjerene na održivost, omogućuje učenicima da biraju održivo ponašanje u svakodnevnom životu te njeguje vještine i osobine koje pridonose razvoju pravednoga društva. Isto tako, učenje i poučavanje međupredmetne teme Održivi razvoj osposobljava učenike za samostalno i odgovorno odlučivanje o pitanjima koja su važna kako za njih same, tako i za društvo u cjelini. Ova međupredmetna tema prožima cjelokupni rad škole i prepoznatljiva je u njenom kurikulumu. Ostvaruje se na obveznim i izbornim predmetima, u integriranoj nastavi, kroz projekte, na satu razrednika, u izvanučioničkoj i terenskoj nastavi, izvannastavnim aktivnostima te je povezana i s ostalim međupredmetnim temama i područjima kurikuluma (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Nacionalni kurikulum međupredmetne teme Održivi razvoj, 2017).

Ova međupredmetna tema učeniku pruža spoznaje o potrebama suvremenog doba na lokalnoj i globalnoj razini te spoznaje o raznolikosti prirode, nužnosti održivog upravljanja prirodnim dobrima, ljudskim potencijalima, granici opterećenja te osobnim i zajedničkim pravima i odgovornostima. Podržava razvoj generičkih vještina kao što su poduzetnost, kritičko mišljenje, inovativnost, praktičnost, sposobnost prilagodbe promjenama te sposobnost rješavanja problema. Potiče se primjena praktičnog rada jer se na taj način učenike usmjerava na ponašanja kao što su odgovorno korištenje prirodnih dobara i energije, racionalno postupanje s otpadom, korištenje lokalno proizvedene hrane, uporaba već iskorištenih materijala, aktivan rad i suradnja u zajednici. Međupredmetna tema Održivi razvoj svojim posebnim doprinosima snažno podupire razvoj svih vrijednosti: znanje o funkcioniranju i složenosti prirodnih sustava, znanje o posljedicama ljudskih aktivnosti, solidarnost prema drugim ljudima u zajednici, odgovornost prema vlastitom i tuđem zdravlju, prema okolišu te odgovornost prema cjelokupnome životnom okružju i budućim generacijama. Također, ova međupredmetna tema doprinosi razvoju osobnog identiteta, prepoznavanju i poštivanju nacionalne prirodne i kulturne baštine uz istovremeno uvažavanje različitosti i drukčijih načina življenja i razmišljanja. Veoma bitno mjesto unutar međupredmetne teme Održivi razvoj imaju i vrijednosti integriteta i poduzetnosti, tj. slobodno i otvoreno izražavanje mišljenja i djelovanje u skladu sa svim načelima održivosti (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Održivi razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj, 2019).

1.1.2. Odgojno-obrazovni ciljevi učenja i poučavanja međupredmetne teme Održivi razvoj

U prijedlogu nakon javne rasprave Ministarstva znanosti i obrazovanja u Nacionalnom kurikulumu međupredmetne teme Održivi razvoj (2017 : 2) se navodi da su odgojno-obrazovni ciljevi učenja i poučavanja sljedeći:

" 1. stjecanje znanja o raznolikosti prirode i razumijevanje složenih odnosa između ljudi i okoliša, razvijanje kritičkoga mišljenja te osobne i društvene odgovornosti nužne za održivost.

2. promišljanje i stjecanje spoznaja o uzrocima i posljedicama ljudskoga utjecaja na prirodu koje pridonose razvoju svih oblika mišljenja, osobito kreativnoga razmišljanja i rješavanja problema.

3. razvijanje solidarnosti, empatije prema ljudima i odgovornosti prema svim živim bićima i okolišu te motivacije za djelovanje na dobrobit okoliša i svih ljudi.

4. aktivno djelovanje u školi i zajednici s ciljem prepoznavanja potreba, osmišljavanja primjerenih i inovativnih rješenja i konkretnoga doprinosa zajednici.

5. poticanje razmišljanja orijentiranoga prema budućnosti i razvijanje osobne odgovornosti prema budućim generacijama, što je preduvjet za stvaranje društva temeljenoga na održivom razvoju."

1.1.3. Domene u organizaciji kurikuluma međupredmetne teme Održivi razvoj

Domene su oblikovane na razini općenitosti koja omogućuje obuhvaćanje temeljnih područja ove međupredmetne teme. Ono što se nastojalo izbjeći je podjela uobičajena u diskursu održivog razvoja (okoliš, društvo, ekonomija) jer taj koncept više nije u stanju ispuniti ulogu osiguranja kvalitetnog života u okvirima nosivih kapaciteta ekosustava. Izazovi i potrebe 21. stoljeća traže od nas da održivi razvoj ostvarimo i kao praktičan i primjenjiv alat za život koji je slojevit i usmjeren na konkretne probleme, a takav pristup doveo je do određivanja sljedećih domena: Povezanost, Djelovanje i Dobrobit. Te domene djeluju kao integralna cjelina i zajedno ispunjavaju ulogu temeljnih koncepata za uspješno i primjenjivo učenje i poučavanje o održivom razvoju. Pri tome Povezanost odgovara na pitanje *Što?* te obuhvaća temeljna načela održivosti

i međuovisnosti u ekosustavima; Djelovanje odgovara na pitanje *Kako?* te obuhvaća potrebu aktivnoga širenja i primjene prikladnih znanja i vještina za održivo življenje; Dobrobit odgovara na pitanje *Zašto?* te obuhvaća prava i odgovornosti u ostvarivanju željenog cilja, a to je dobrobit za okoliš, sve ljude i buduće generacije (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Nacionalni kurikulum međupredmetne teme Održivi razvoj, 2017).

1.1.3.1. Povezanost

Ova domena zauzima središnje mjesto održivoga razvoja upravo zbog toga što bez znanja o mreži života u ekosustavima i njihovoj međusobnoj povezanosti nije moguće djelovati održivo u ljudskim zajednicama. Povezanost je temelj shvaćanja važnosti ekosustava i prirodnih resursa za ostvarivanje najboljega u ljudskim potencijalima i za osiguranje dobre kvalitete života. Upravo nas ova domena uči razmišljati na više razina: kako uspostaviti ravnotežu između potrebe za očuvanjem naših osobnih, regionalnih ili nacionalnih identiteta i poštivanje tuđih, čini nas sposobnima da imamo globalni pogled na održivi razvoj i uskladiti ga s djelovanjem na lokalnoj razini. Upravo nam svijest o međusobnoj povezanosti svega na našem planetu omogućuje poimanje nužnosti pravedne raspodjele i održivog korištenja prirodnih resursa kako bismo ostali unutar granica opterećenja i iskorištavanja svjetskih ekosustava za naše osobne potrebe.

1.1.3.2. Djelovanje

Održivi razvoj ne postoji bez aktivnog odnosa prema samom sebi i svijetu koji nas okružuje i upravo taj odnos treba pomoći u izgradnji samopoštovanja i samopouzdanja jer osoba bez toga nije sposobna djelovati u svijetu prema održivim i pravilnim načelima. Glavni cilj je osnažiti pojedinca vještinama i znanjem, empatijom i pouzdanjem, kako bi mogao kvalitetno reagirati na izazove u svijetu, tj. kako bi bio sposoban prilagoditi se promjenama i aktivno djelovati u promjenjivoj svakodnevi. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj razvija praktične vještine za ostvarivanje kvalitetnih promjena i rješavanje problema s kojima se naš svijet suočava. Ono što nam je potrebno je učenje i poučavanje koje podržava inicijativu i poduzetnost, nudeći pritom primjenjive i ostvarive, inovativne i kreativne modele održivog razvoja. Djelovanje za održivi razvoj treba biti prikladno i utemeljeno na shvaćanju prava i

odgovornosti koje svi imamo u odnosu na brižno i solidarno gospodarenje prirodnim resursima.

1.1.3.3. Dobrobit

Cilj svake smislene i odgovorne aktivnosti je težnja da svaki čovjek na planetu ima pravo na kvalitetan život, a održivi razvoj se u ovom kontekstu shvaća kao proces osiguranja i povećanja dobrobiti ljudi u okvirima kapaciteta ekosustava. Potrebno je izgraditi poticajnu okolinu za postizanje vlastite dobrobiti, ali još viši je cilj postizanje dobrobiti na razini zajednice i društva. Izgradnja kapaciteta i osnaživanje za širenje dobrobiti u društvu unutar odgojno-obrazovnog procesa nalazi svoju primjenu u poučavanju o novim i naprednim ekonomskim razvojnim modelima. Ekonomija koja širi dobrobit prihvaća poredak stvari prema kojem dobit dolazi nakon osiguranja ravnoteže i kvalitete ekosustava, tj. nakon zadovoljenja ljudske potrebe za sigurnim, zdravim i ispunjenim životom (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Nacionalni kurikulum međupredmetne teme Održivi razvoj, 2017).

Tablica 1. 1. odgojno-obrazovni ciklus, domena: Povezanost (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Nacionalni kurikulum međupredmetne teme Održivi razvoj, 2017 : 8)

Domena: Povezanost				
Učenik:	Znanje	Vještine	Stavovi	Preporuka za ostvarivanje očekivanja
I.A.1. Prepoznaje svoje mjesto i povezanost s drugima u zajednici.	Imenuje članove svoje uže i šire obitelji, prijatelje i opisuje njihove međusobne odnose.	Razvija komunikativnost i suradništvo.	Prepoznaje važnost osoba uz koje se osjeća sigurno i važnost povezanosti u zajednici.	Priroda i društvo: uz nastavne jedinice o obitelji naglasiti važnost povezanosti i činjenicu da je obitelj zajednica; izrada obiteljskoga stabla od recikliranoga materijala
I.A.2. Opisuje raznolikost u prirodi i razlike među ljudima.	Prepoznaje raznolikost u prirodi i razlike među ljudima.	Razvija sposobnost opažanja i osnovne interpersonalne vještine.	Prihvaća različitosti među ljudima.	Priroda i društvo: biološka raznolikost; razlike među ljudima (nacionalnost, jezik, vjeroispovijest, različite sposobnosti i talenti) Škola u prirodi: uključiti prepoznavanje raznolikosti u prirodi
I.A.3. Uočava povezanost između	Prepoznaje važnost zdrave okoline i nabraja prednosti	Objašnjava kako je u prirodi sve povezano, može ispričati kako u	Smatra da je za zdrav život važna priroda koja nije zagađena.	Izvanučionička nastava: šetnja šumom,

<p>prirode i zdravoga života.</p>	<p>zdravoga života koje primjenjuje.</p>	<p>obitelji njeguju naviku odlaska u prirodu i zdrav život</p>		<p>livadom i igre na otvorenom Škola u prirodi, izleti: naglasiti važnost boravka u prirodi za zdravlje Povezanost s MPT Zdravlje.</p>
<p>Ključni sadržaji: obvezni - zajednica, međuljudski odnosi i razlike, raznolikost u prirodi, povezanost boravka u prirodi i zdravlja</p>				

Tablica 2. 1. odgojno-obrazovni ciklus, domena: Djelovanje (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Nacionalni kurikulum međupredmetne teme Održivi razvoj, 2017 : 9)

Domena: DJELOVANJE				
Učenik:	Znanje	Vještine	Stavovi	Preporuka za ostvarivanje očekivanja
I.B.1. Prepoznaje važnost dobronamjernoga djelovanja prema ljudima i prirodi.	Prepoznaje i opisuje utjecaj ljudskih aktivnosti na prirodu i ljude.	Razlikuje dobronamjerne od drugih oblika djelovanja prema ljudima i prirodi.	Rado pomaže drugima i pokazuje razumijevanje za druga živa bića i prirodu općenito.	Izvannastavne aktivnosti - ekoradionice: kompostiranje, recikliranje, školski vrt; preporuča se organizacija barem jedne ekoradionice u školi i uključivanje učenika iz različitih razreda
I.B.2. Sudjeluje u aktivnostima škole na zaštiti okoliša i u suradnji škole sa zajednicom.	Navodi aktivnosti škole povezane sa zaštitom okoliša i suradnjom u zajednici.	Primjenjuje komunikacijske, praktične i socijalne vještine.	Spreman je svojom aktivnošću i ponašanjem pridonijeti suradnji u zajednici i očuvanju okoliša.	Dodatna nastava Prirode i društva: tijekom cijele godine biti aktivno uključen u različite aktivnosti, primjerice, u aktivnosti sadnje bilja u okolici škole ili edukacija učenika o zaštiti prilikom obavljanja različitih aktivnosti
Ključni sadržaji: obvezni - zaštita okoliša i prirode, ušteda energije, kompostiranje, recikliranje, preporučeni - školski izleti u prirodu, crtanje i umjetničko izražavanje, igra i zabava, školski vrtovi				

Tablica 3. 1. odgojno-obrazovni ciklus, domena: Dobrobit (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Nacionalni kurikulum međupredmetne teme Održivi razvoj, 2017 : 10)

Domena: DOBROBIT				
Učenik:	Znanje	Vještine	Stavovi	Preporuka za ostvarivanje očekivanja
I.C.1. Identificira primjere dobrog odnosa prema prirodi.	Razlikuje dobar od lošega odnosa prema prirodi.	Prema živome svijetu u prirodi odnosi se s poštovanjem.	Prepoznaje važnost prirode i potrebu njene zaštite.	Priroda i društvo: uključiti nastavne jedinice o odnosu čovjeka prema prirodi s primjerima pozitivnoga djelovanja
I.C.2. Identificira primjere dobrog odnosa prema drugim ljudima.	Razlikuje dobar od lošega odnosa između ljudi.	Koristi se nenasilnim metodama za rješavanje sukoba.	Svjestan je važnosti harmoničnih odnosa.	Sat razrednika: radionice i igre usmjerene na uvježbavanje nenasilnoga rješavanja sukoba Povezanost s MPT Osobni i socijalni razvoj.
<p>Ključni sadržaji: obvezni - odnos čovjeka prema prirodi, odnos prema životinjama, obiteljski i međuljudski odnosi, nenasilno rješavanje sukoba, preporučeni - direktna komunikacija, empatija</p>				

1.1.4. Učenje i poučavanje međupredmetne teme Održivi razvoj

Sami ciljevi međupredmetne teme Održivi razvoj upućuju na osmišljavanje poučavanja koje će na zanimljiv i kreativan način potaknuti učenike na promišljanje, oblikovanje stavova i sustava vrijednosti, stjecanje znanja te usvajanje ponašanja koje je u skladu s održivim razvojem. Koncept održivog razvoja je vrlo složen ali učenici taj pojam susreću svakodnevno u svojoj okolini pa ga zaista treba učiti i poučavati već od prvog odgojno-obrazovnog ciklusa, naravno, uz objašnjenje jednostavnih primjera koji su u skladu s dobi učenika.

Učenje i poučavanje o održivom razvoju podrazumijeva stjecanje određenih znanja i vještina kao preduvjeta za razvoj kritičkog promišljanja, osposobljavanje za donošenje odluka i rješavanje problema te za predlaganje raznih konstruktivnih i nadasve kreativnih rješenja. Zadaća učitelja je stvoriti ugodno okruženje puno povjerenja i razumijevanja te poticati učenike na slobodno iznošenje vlastitih stavova i argumentiranog mišljenja kako bi izrasli u samosvjesne i sigurne osobe, oslobođeni straha od osude.

Od učenika se očekuje da aktivno sudjeluje u procesu učenja i poučavanja, da predlaže i smišlja teme koje ga zanimaju, iznosi svoje ideje, predlaže moguća rješenja s ciljem održivosti i opće dobrobiti.

Aktivnosti koje se provode u odgojno-obrazovnom procesu trebaju razvijati odgovornost za vlastite postupke, poštovanje i solidarnost s drugim ljudima, živim bićima i okolišu. Metode koje se preporučaju za ostvarivanje ciljeva su one u kojima je učenik aktivan sudionik. Ono što omogućuje učenje na kreativan i zanimljiv način te jača motiviranost učenika su različite debate, igre, scenski i likovni prikazi te složenije metode poput suradničkoga učenja. Od velike važnosti u usvajanju i obradi podataka su i praktični radovi (eksperimenti, razne izrade modela, maketa, letaka, brošura i sl.), uporaba prirodnih materijala te odbačenih ili onih materijala koji su za otpad. Neizostavan je oblik rada u skupini pod kojim se podrazumijeva izrada i provođenje istraživačkih i drugih projekata s ciljem razvoja pojedinca koji razumije principe održivosti. Svakako se preporuča izvođenje radioničke nastave, kako u školi, tako i u izvanučioničkoj nastavi uz interdisciplinarni i multidisciplinarni pristup učenju i poučavanju. U prvom ciklusu na koji se ovdje baziramo, učenik je usmjeren na svoj dom, obitelj i svakodnevnu zajednicu koja ga okružuje. Učitelj je taj koji usmjerava

učenje i poučavanje tako da primjećuje interese i utvrđuje učenikova prethodna iskustva i znanje. Isto tako, učitelj je u tom procesu ostvarenja koncepta održivog razvoja uvjet bez kojeg se ne može, a kompetencije koje posjeduje su ključan preduvjet kojim se pridonosi razvoju temeljnih vrijednosti održivog razvoja te postiže kvaliteta u odgoju i obrazovanju (Anđić, 2015). Njegova je uloga što bolje motivirati učenike za rješavanje problemskih zadataka, aktivno učenje i praktično djelovanje. Vrlo je važno da koristi metode kojima potiče samostalnost, poduzetnost i empatiju učenika, a uz to i razvoj organizacijskih sposobnosti i timskog rada. Kao voditelj procesa učenja i poučavanja, učitelj mora uzeti u obzir individualne potrebe svakog učenika, njihovu razinu znanja i sposobnosti. Učenici s teškoćama mogu realizirati odgojno-obrazovne ciljeve sukladno svojim mogućnostima, a daroviti učenici imaju priliku da iskoriste svoja znanja, vještine, inovativnost i kreativnost (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Nacionalni kurikulum međupredmetne teme Održivi razvoj, 2017).

1.1.5. Vrednovanje u međupredmetnoj temi Održivi razvoj

Vrednovanje postignuća učenika unutar nastavnih predmeta usmjereno je prema usvojenim znanjima, razvijenim stavovima i vještinama, u skladu s ciljevima učenja i poučavanja. Posebna važnost se pridaje tome da predmetni učitelj pokuša sagledati stvarni svijet učenika te njegovu spremnost i sposobnost da djeluje u smjeru održivosti, kao i vlastite i opće dobrobiti.

Kako se navodi u Nacionalnom kurikulumu međupredmetne teme Održivi razvoj (2017: 31), vrednuje se razvoj:

" a) kritičkoga i kreativnoga mišljenja, kojim se sagledava povezanost života na planetu i koje je usmjereno na rješavanje problema i usmjereno budućnosti

b) osjećaja odgovornosti prema okolišu, živome svijetu i budućim generacijama te osjećaja solidarnosti i spremnosti da se pomogne potrebitima u duhu pravednosti i opće dobrobiti

c) adekvatnih vještina za djelovanje i aktivnoga odnosa prema održivome razvoju i područjima koja obuhvaća. "

Ostvarenost očekivanja se vrednuje primjerenim metodama, a to ovisi o sadržaju i odgojno-obrazovnome ciklusu. U prvom ciklusu očekivanja se odnose na obitelj i

najbliži okoliš učenika, a potrebno je uzeti u obzir i razvoj individualnih sposobnosti učenika i sudjelovanje u radu u skupini, kao i njegove sklonosti.

Izvjješćivanje o učeničkim ostvarenim rezultatima provodi se kontinuirano tijekom procesa učenja kao dio vrednovanja za učenje, a pri tome učenici dobivaju povratnu informaciju o vlastitom napredovanju. Učitelj je taj koji ima izbor odabira metode (npr. izvješća, portfolio, učeničke mape i sl.) kojima će vrednovati ostvarenost odgojno-obrazovnih ishoda koji proizlaze iz očekivanja međupredmetne teme Održivi razvoj. Način izvješćivanja i vrednovanja je detaljno opisan u *Okviru za vrednovanje procesa i ishoda učenja u osnovnoškolskome i srednjoškolskome odgoju i obrazovanju*, tj. u sklopu predmetnih kurikuluma. O postignućima i ostvarenosti odgojno-obrazovnih očekivanja učenika na kraju odgojno-obrazovnog ciklusa, škole su obvezne izvijestiti učenike i roditelje, a način izvješćivanja je autonomna odluka svake škole koja se regulira kurikulumom.

Isto tako, ostvarenost očekivanja može se pratiti i provjeravati i vanjskim vrednovanjem na kraju pojedinih odgojno-obrazovnih ciklusa. S ciljem zadovoljavanja odgojno-obrazovnih potreba učenika s teškoćama kurikulum se prilagođava smjernicama *Okvira za poticanje i prilagodbu iskustava učenja te vrednovanje postignuća djece i učenika s teškoćama*, a što se tiče darovitih učenika, uvodi se razlikovni kurikulum u skladu sa smjernicama *Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika* (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Nacionalni kurikulum međupredmetne teme Održivi razvoj, 2017).

2. CILJ RADA

Cilj ovog rada je:

1. Utvrditi zastupljenost tema o održivom razvoju u Nastavnom planu i programu iz prirode i društva
2. Utvrditi moguću integraciju tema o održivom razvoju u nastavi prirode i društva
3. Ispitati mišljenje studenata, budućih učitelja o poznavanju održivog razvoja (studenti Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli)

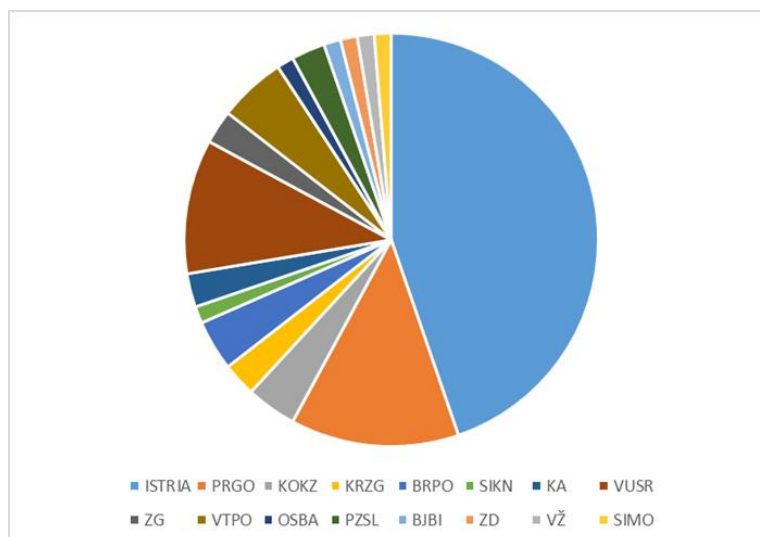
3. MATERIJALI I METODE

U ovom radu analizirao se Nastavni plan i program iz prirode i društva od prvog do četvrtog razreda osnovne škole kako bi se pokazala zastupljenost tema koje u sebi sadrže komponente održivog razvoja.

Isto tako, analizirao se međupredmetni kurikulum za održivi razvoj čiji je prijedlog nakon javne rasprave iznesen u prosincu 2017. godine sa strane Ministarstva znanosti i obrazovanja.

Nadalje, provedeno je istraživanje putem anonimnog upitnika koji je sastavljen za potrebe istraživanja u ovom radu, među budućim učiteljima, odnosno studentima Učiteljskog fakulteta, Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli o poznavanju pojmova i djelovanju po komponentama održivog razvoja. Prvi dio upitnika se sastojao od pitanja o socio-demografskim varijablama (spol, dob, godina studiranja, mjesto prebivališta i županija), a drugi dio je sadržavao 30 pitanja o održivom razvoju (10 iz prirodne komponente, 10 iz socijalne komponente te 10 gospodarske komponente). Anketni upitnik je bio sastavljen na način da su studenti procjenjivali tvrdnje na ljestvici Likertovog tipa (1 – 5).

Istraživanje je provedeno akademske godine 2017./18., na uzorku od 77 studenata od prve do pete godine integriranog preddiplomskog i diplomskog učiteljskog studija na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Uzorak je činio 74 studentice i 3 studenta, a od toga je 15 studenata prva godina, 11 studenata druga godina, 13 studenata treća godina, 19 četvrta godina te također 19 studenata peta godina. Studenti koji čine uzorak dolaze iz 16 različitih županija što je prikazano na Slici 1.

Slika 1. Prikaz županija: Istarske, Primorsko-goranske (PRGR), Vukovarsko-srijemske (VUSR), Virovitičko-podravske (VTPO), Koprivničko-križevačke (KCKŽ) i Brodsko-posavske županije (BRPO), Krapinsko-zagorske (KRZG), Zagrebačke (ZG), Karlovačke (KA) i Požeško-slavonske (PŽSL), Šibensko-kninske (ŠIKN), Sisačko-moslavačke (SIMO), Osječko-baranjske (OSBA), Bjelovarsko-bilogorske (BJBI), Zadarske (ZD) i Varaždinske županije (VŽ)

Slika 1 prikazuje zastupljenost županija svih studenata pri čemu možemo vidjeti da je najveći udio studenata iz Istarske županije, njih 34, zatim iz Primorsko-goranske, njih 10, iz Vukovarsko-srijemske 8 studenata, iz Virovitičko-podravske njih 4, nakon čega slijede po 3 studenta iz Koprivničko-križevačke i Brodsko-posavske županije, po 2 studenta iz Krapinsko-zagorske, Zagrebačke, Karlovačke i Požeško-slavonske te po jedan student iz Šibensko-kninske, Sisačko-moslavačke, Osječko-baranjske, Bjelovarsko-bilogorske, Zadarske i Varaždinske županije.

Prikazi podataka (grafovi) pripremljeni su u programu Microsoft Excel 2013. Statistička obrada podataka izvršena je statističkim programom Statistica 9.0. Usporedba komponenti održivog razvoja istražena anketnim upitnikom izvršena je neparametrijskim testom Kruskal Wallis, a potom analizom dvije komponente Mann Whitney testom. Razina statistički značajne razlika smatrala se $p < 0,05$.

4. REZULTATI

Tablica 4. Prirodne teme iz Nastavnog plana i programa (2006)

Prirodne teme iz Nastavnog plana i programa			
1. razred	2. razred	3. razred	4. razred
Priroda se mijenja (jesenske promjene) Zima Priroda se budi – proljeće Bliži se ljeto Čistoća okoliša	Moj zavičaj Vode u zavičaju Jesen u zavičaju Zima u zavičaju Proljeće u zavičaju Ljeto u zavičaju Zaštita i očuvanje okoliša	Vode zavičaja Značenje vode za život ljudi Pokus Jadransko more Podneblje, vremenska obilježja zavičajne regije Gospodarstvo i kvaliteta okoliša	Priroda Sunce – uvjet života Voda – uvjet života Zrak – uvjet života Tlo – uvjet života Život biljke Život životinje Travnjak Šuma More Prirodne posebnosti RH

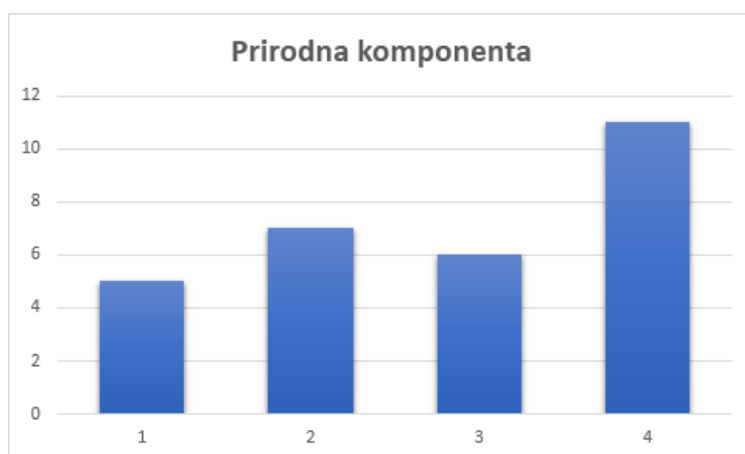
Tablica 5. Sociokulturne teme iz Nastavnog plana i programa (2006)

Sociokulturne tradicijske teme iz Nastavnog plana i programa			
1. razred	2. razred	3. razred	4. razred
Ja sam učenik Moja škola Život i rad u školi Članovi obitelji Život u obitelji Odgovorno ponašanje u domu Osobna čistoća Blagdani	Ponašanje u školi i odnosi među učenicima Kulturne ustanove Dijete Blagdani i praznici	Izgled zavičaja Sadašnjost, prošlost, budućnost – preci i potomci Moj zavičaj u prošlosti	Čovjek Moje tijelo Hrvati i nova domovina Hrvatska u europskom okruženju Kulturno povijesne znamenitosti RH Povijesne i kulturne znamenitosti brežuljkastih krajeva RH Povijesne i kulturne znamenitosti nizinskih krajeva RH Povijesne i kulturne znamenitosti primorskih krajeva RH Povijesne i kulturne znamenitosti gorskih krajeva RH

Tablica 6. Gospodarske teme iz Nastavnog plana i programa (2006)

Gospodarske teme iz Nastavnog plana i programa			
1. razred	2. razred	3. razred	4. razred
/	Zanimanja ljudi	Gospodarstvene djelatnosti zavičajne regije Gospodarstvo i kvaliteta okoliša	Gospodarstvo brežuljkastih krajeva Gospodarstvo nizinskih krajeva Gospodarstvo primorskih krajeva Gospodarstvo gorske Hrvatske

U Nastavnom planu i programu navode se razne teme koje spadaju u komponente održivog razvoja. Sveukupno, plan i program iz predmeta priroda i društvo se sastoji od 60 tema koje smo razvrstali po trima komponentama održivog razvoja kako bi pokazali njihovu zastupljenost.

Slika 2. Prikaz zastupljenosti prirodne komponente u temama iz Prirode i društva od 1. do 4. razreda u Nastavnom planu i programu

Slika 2. prikazuje zastupljenost prirodne komponente u nastavnim temama. Tema koje u sebi sadrže prirodnu komponentu ima sveukupno 29, od kojih je 5 u prvom, 7 u drugom, 6 u trećem i 11 u četvrtom razredu.

U prvom razredu ima najmanje tema koje u sebi sadrže prirodnu komponentu održivog razvoja u odnosu na ostale razrede, što je i razumljivo jer se učenike tek uvodi u učenje i spoznavanje prirode i društva. Kreće se s promjenama godišnjih doba i svim

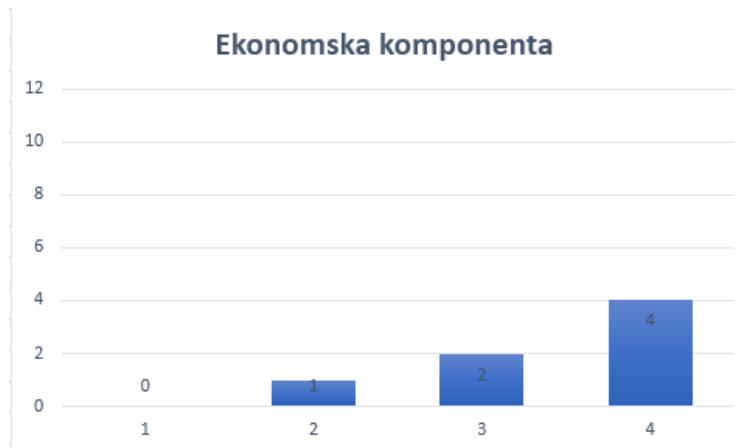
karakteristikama koje ona nose sa sobom te s čistoćom okoliša gdje se učenicima približava pravilan odnos prema okolišu. U drugom razredu se to znanje proširuje te se učenici više osvrću na promjene u prirodi u zavičaju u kojem žive. U trećem razredu uče o vodama u zavičaju te važnosti vode za ljudski život, kao i o vremenskim obilježjima te gospodarstvu i kvaliteti okoliša. U četvrtom razredu se pobliže upoznaju sa svim uvjetima života, kako ljudskog tako i života biljaka i životinjama te sa prirodnim posebnostima RH (Tablica 4).

Slika 3. prikazuje zastupljenost socijalne komponente održivog razvoja, odnosno socijalno – kulturno tradicijske teme koje se u 24 teme prosežu u Nastavnom planu i programu u predmetu prirode i društva. U prvom se razredu obrađuje 8, u drugom 4, u trećem 3 te u četvrtom 9 tema.

Slika 3. Prikaz zastupljenosti socijalne komponente u temama iz Prirode i društva od prvog do 4. razreda u Nastavnom planu i programu

Socijalna komponenta je u prvom razredu zastupljenija od prirodne. Učenici uče o svojoj školi, obitelji, blagdanima, osobnoj čistoći i odgovornom ponašanju. U drugom razredu je broj tema manji u odnosu na prirodnu komponentu, a ono što uče se nadovezuje na znanje iz prethodnog razreda te je samo prošireno po pitanju odnosa među učenicima, a još se upoznaju i s kulturnim ustanovama. U trećem razredu je socijalna komponenta najmanje zastupljena, a učenici uče o precima, potomcima te zavičaju u prošlosti. Najveća zastupljenost ove komponente je u četvrtom razredu gdje se učenici upoznaju sa svojim tijelom, podrijetlom Hrvata, svojom domovinom te njenim povijesnim i kulturnim znamenitostima (Tablica 5).

Slika 4. Prikaz zastupljenosti ekonomske komponente u temama iz Prirode i društva od 1. do 4. razreda u Nastavnom planu i programu

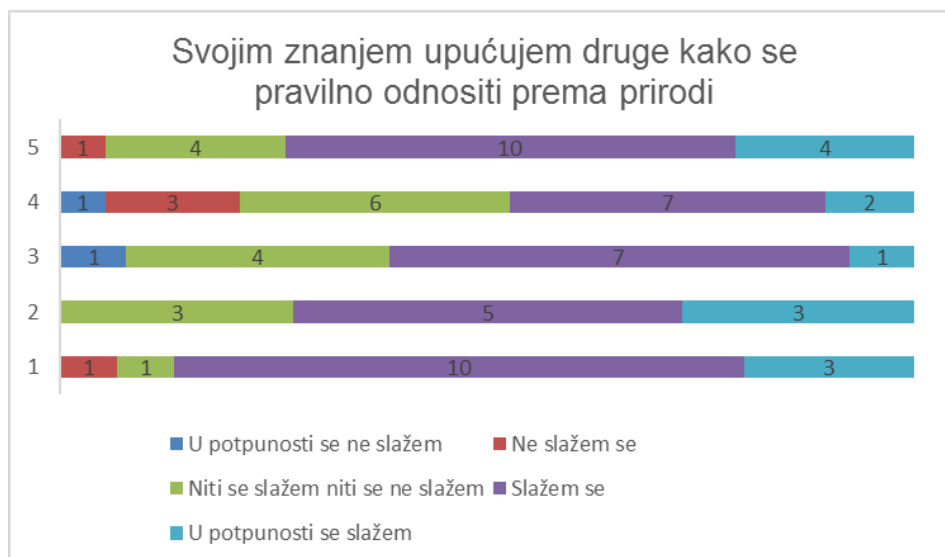
Slika 4. prikazuje zastupljenost ekonomske komponente održivog razvoja. Upravo ta komponenta je najmanje zastupljena u svim razredima, u prvom nemamo niti jednu temu koja bi se svrstala u tu komponentu, u drugom razredu je jedna, u trećem dvije, a u četvrtom četiri. Učenici se u drugom razredu osnovne škole susreću sa temom koja se povezuje s ekonomskom komponentom održivog razvoja, a to su zanimanja ljudi. Nadalje, u trećem razredu uče o gospodarstvenim djelatnostima te gospodarstvu i kvaliteti okoliša, a u četvrtom o gospodarstvu iz različitih krajeva RH.

Prema rezultatima koji pokazuju zastupljenost tema održivog razvoja u Nastavnom planu i programu možemo vidjeti da se u četvrtom razredu provodi najveći broj tema koji u sebi sadrže prirodnu, sociokulturnu i gospodarsku komponentu. Od sveukupno 60 tema, 23 ih je u četvrtom razredu, od čega je 11 tema iz prirodne, 8 iz sociokulturne i 4 iz gospodarske komponente. Zatim slijedi prvi razred s 13 tema, od čega je 5 povezanih sa prirodnom, 8 sa sociokulturnom i niti jedna tema iz gospodarske komponente. U drugom razredu je 12 tema povezanih s održivim razvojem, od toga 7 s prirodnom, 4 sa sociokulturnom i 1 s gospodarskom komponentom. Na kraju je treći razred s najmanjim brojem tema koje možemo povezati s održivim razvojem, odnosno sadrži 6 tema koje sadrže prirodnu komponentu, 3 koje sadrže sociokulturnu i 2 gospodarsku što čini sveukupno 11 tema (Slika 5).

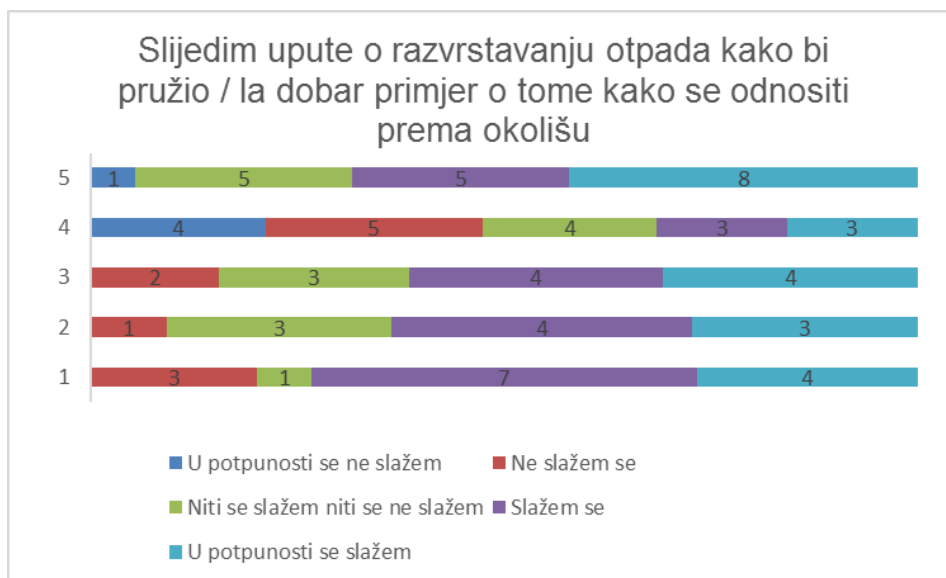
Slika 5. Zastupljenost tema održivog razvoja u Nastavnom planu i programu za prva četiri razreda osnovne škole

Nakon analize Nastavnog plana i programa i tema koje sadrži predmet Priroda i društvo, analizirana je anketa, odnosno odgovori studenata o poznavanju održivog razvoja kroz njegove tri komponente – 10 tvrdnji iz prirodne, 10 iz socijalne te 10 iz gospodarske komponente.

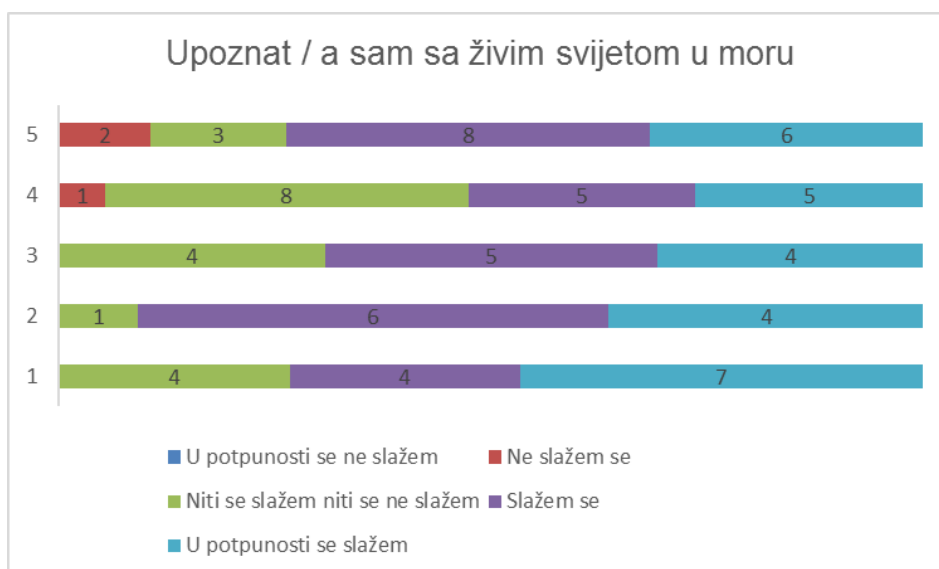

Slika 6: Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Svojim znanjem upućujem druge kako se pravilno odnositi prema prirodi"

Slika 6. nam pokazuje kako se najviše studenata slaže s navedenom tvrdnjom, njih 52, dok ih se samo 7 sveukupno ne slaže i u potpunosti ne slaže da svojim znanjem upućuju druge kako se pravilno odnositi prema prirodi (Slika 6).

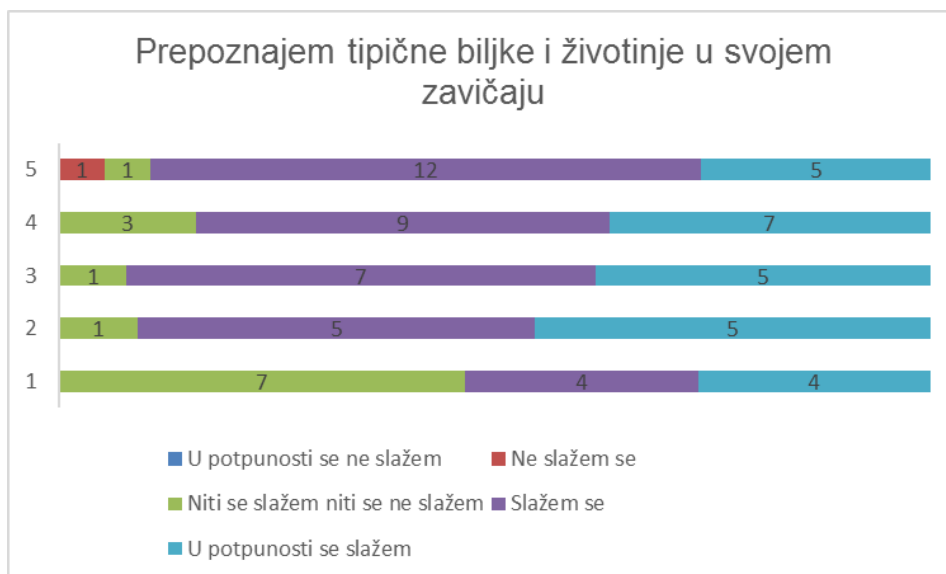

Slika 7. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Slijedim upute o razvrstavanju otpada kako bih pružio/la dobar primjer kako se odnositi prema okolišu"

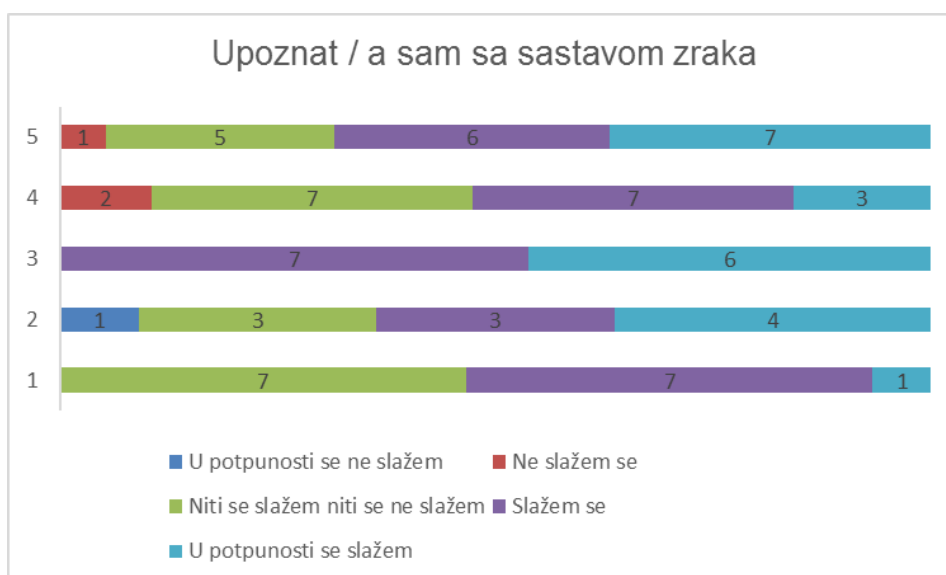

Slika 8. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Upoznat/a sam sa živim svijetom u moru"
 Odgovori studenata nam ukazuju kako se najveći broj studenata slaže s tvrdnjom, njih 45, 16 studenata se izjasnilo kako se niti slaže, niti ne slaže, a najmanje, odnosno njih 5 se u potpunosti ne slaže s navedenom tvrdnjom (Slika 7).

Veliki broj studenata, njih 54 se slaže i u potpunosti slaže da su upoznati sa živim svijetom u moru. Samo troje studenata se ne slaže s tom tvrdnjom (Slika 8).

Slika 9. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Prepoznajem tipične biljke i životinje u svom zavičaju"

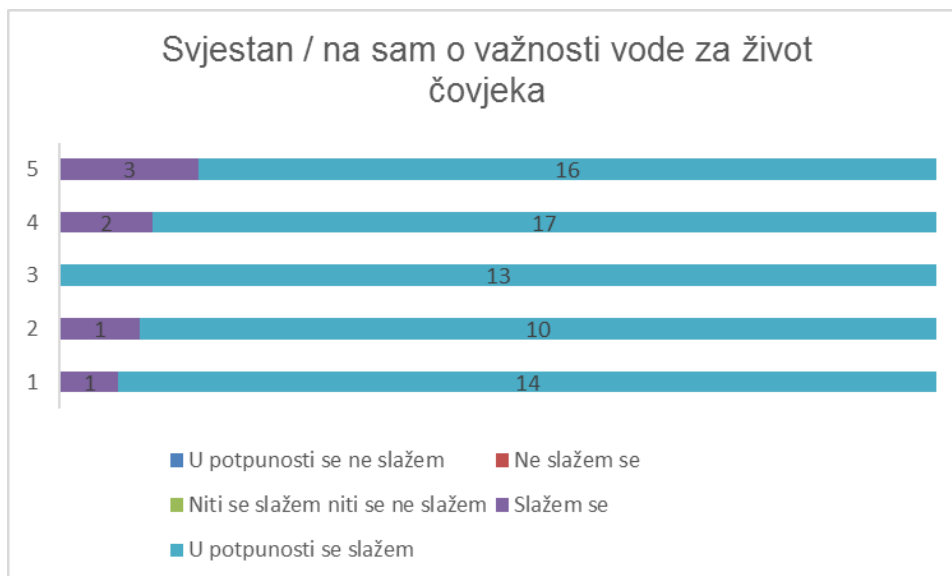

Slika 10. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Upoznat/a sam sa sastavom zraka"

Rezultati pokazuju kako su studenti dobro upoznati s tipičnim biljkama i životinjama u svom zavičaju što možemo vidjeti po 63 pozitivna odgovora studenata koji se slažu i u potpunosti slažu s tvrdnjom. Na prvoj godini fakulteta je najviše studenata koji se niti slažu, niti ne slažu s tvrdnjom, a sveukupno je samo 1 student koji se ne slaže s tvrdnjom (Slika 9).

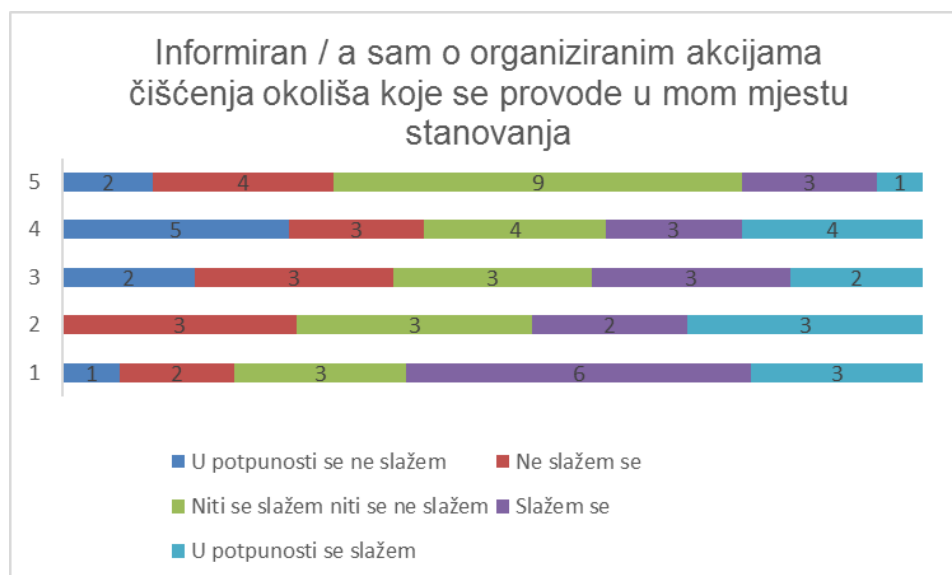
Studenti se u većini slažu i u potpunosti slažu da su upoznati sa sastavom zraka, što u rezultatima čini 51 pozitivan odgovor. Možemo primijetiti da su studenti treće godine u potpunosti odgovorili da se slažu s tvrdnjom, među studentima druge godine je 1

student koji se u potpunosti ne slaže s tvrdnjom, a studenti četvrte i pete godine pokazuju kako je među njima troje onih koji se ne slažu s tvrdnjom (Slika 10).

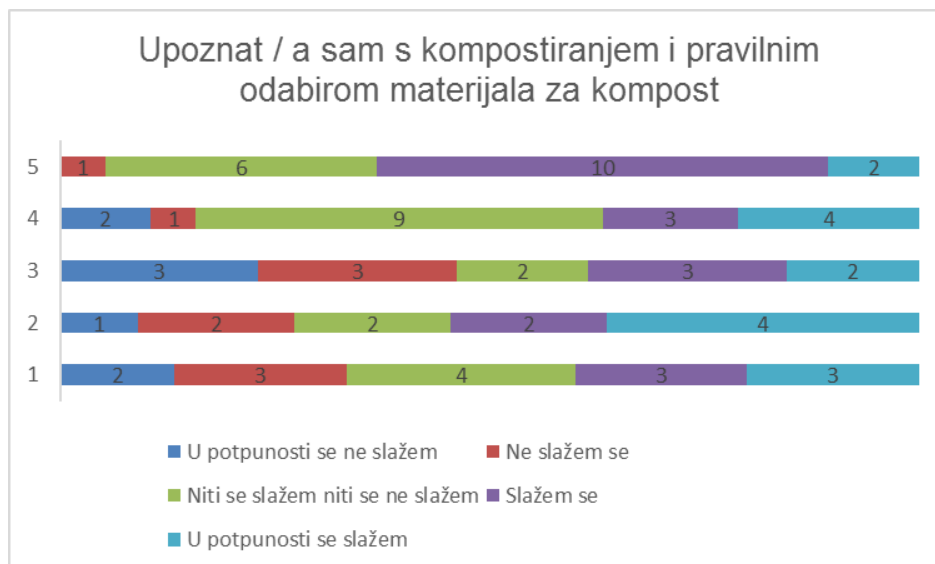
Slika 11. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Svjestan/na sam o važnosti vode za život čovjeka"

Svih 77 studenata je odgovorilo kako se slažu i u potpunosti slažu s ovom tvrdnjom. Možemo vidjeti da se samo studenti treće godine potpuno slažu, ali slika nam prikazuje odlične rezultate o svjesnosti studenata (Slika11).

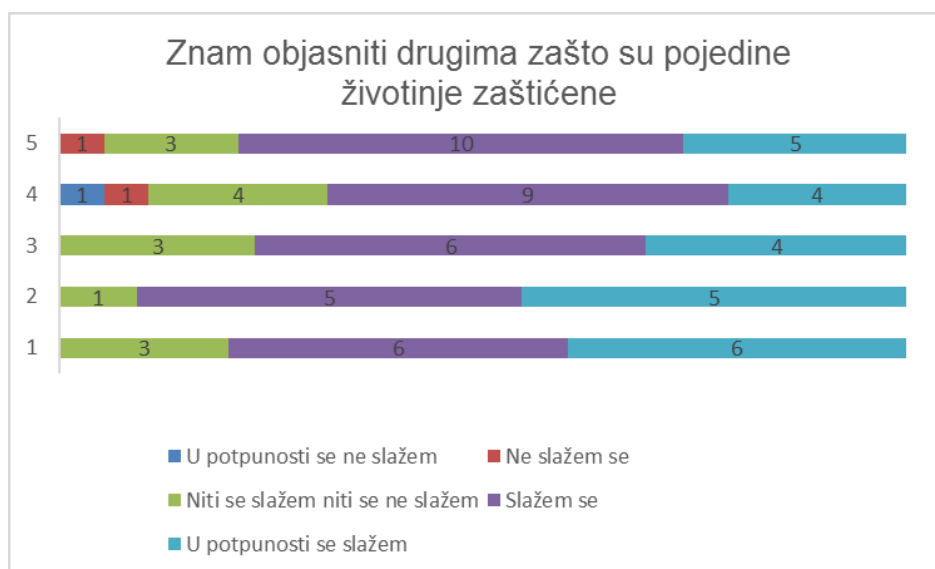

Slika 12. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Informiran/a sam o akcijama čišćenja okoliša u mom mjestu"

Rezultati o informiranosti studenata o čišćenju okoliša pokazuju loše rezultate. Iako je 30 studenata odgovorilo da se slaže i u potpunosti slaže, 25 je onih koji se u potpunosti ne slažu i ne slažu. Najviše studenata koji se u potpunosti ne slažu su studenti četvrte godine, a najveći broj onih koji se slažu su studenti prve godine (Slika 12).

Slika 13. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Upoznat/a sam s kompostiranjem i pravilnim odabirom materijala za kompost"

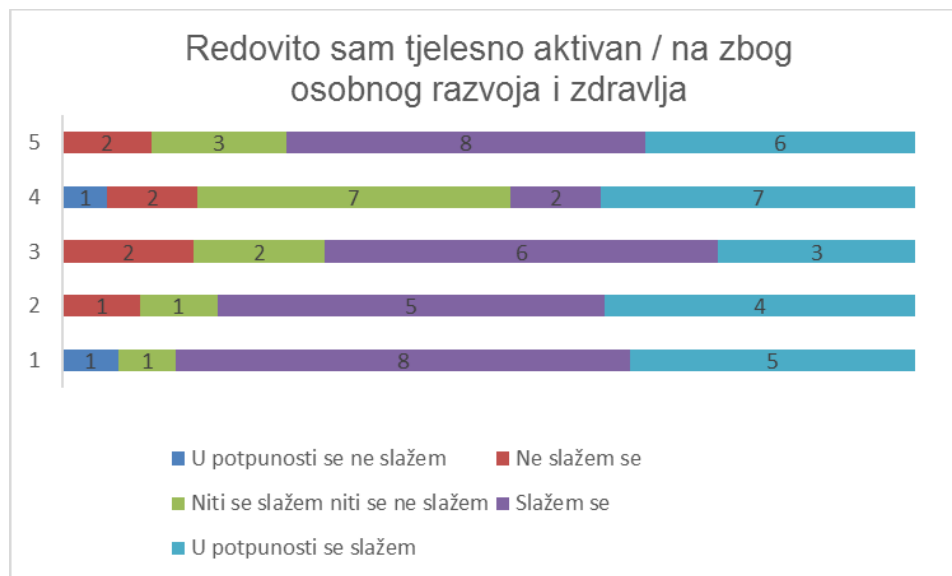

Slika 14. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Znam objasniti drugima zašto su pojedine životinje zaštićene"

Graf s prikazom tvrdnji o pravilnom kompostiranju nam pokazuje da je ukupno 36 studenata upoznato kako pravilno odabirati materijale za kompost. Najviše odgovora

da se slažu i u potpunosti se slažu su dali studenti pete godine, a na trećoj godini je najviše onih koji se ne slažu s tvrdnjom (Slika 13).

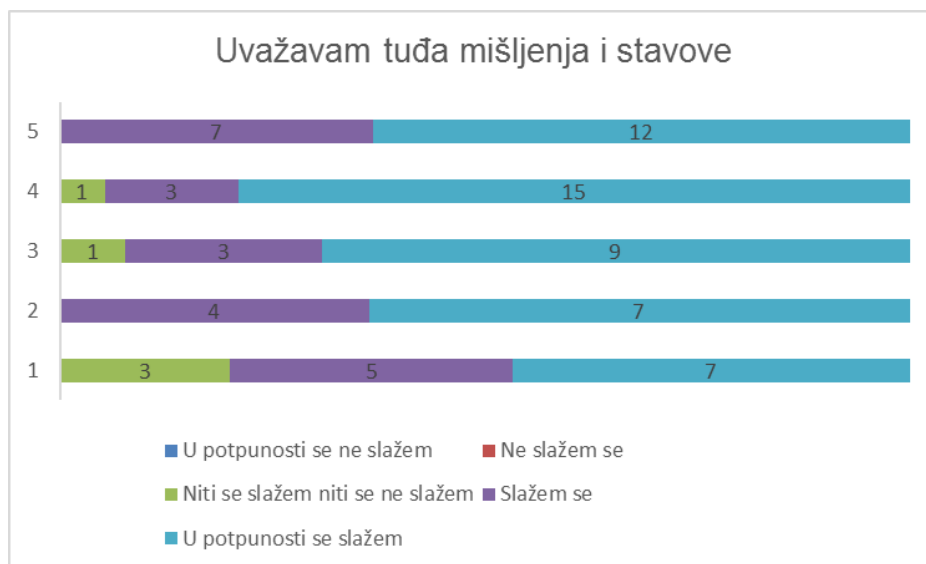
Šezdeset studenata se izjasnilo da znaju objasniti drugima zašto su pojedine životinje zaštićene. Zanimljivo je da niti jedan student s prve tri godine nije izjavio kako se ne slaže s tvrdnjom, dok ih je na četvrtoj i petoj godini troje studenata koji se ne slažu (Slika 14).

Slika 15. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Redovito sam tjelesno aktivan/a zbog osobnog razvoja i zdravlja"

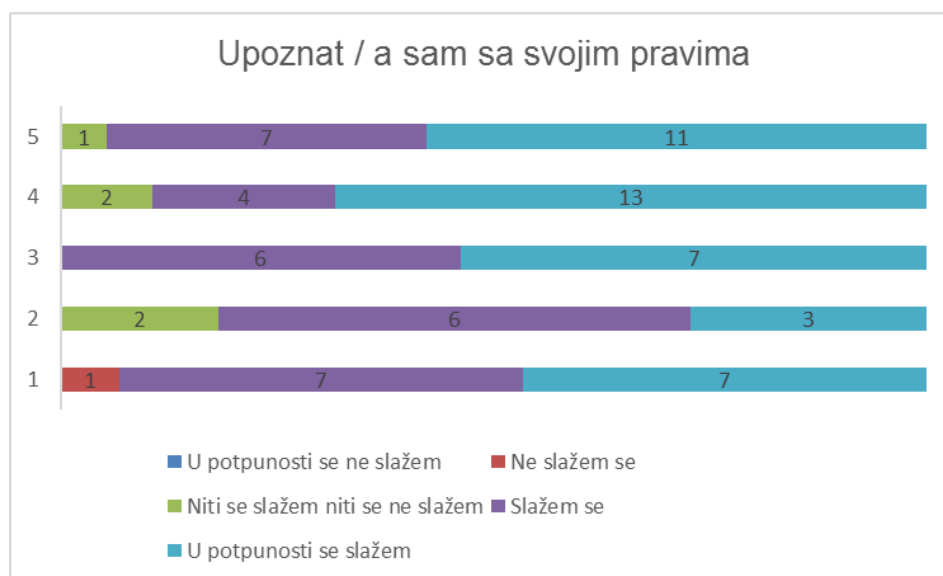
Rezultati o tjelesnoj aktivnosti studenata pokazuju kako se oko 42 studenta slažu i u potpunosti slažu s tvrdnjom, ali je čak 9 studenata koji se ne slažu i u potpunosti ne slažu (Slika 15).

Studenti su veoma pozitivno odgovorili na navedenu tvrdnju što možemo vidjeti po tome da nema niti jednog odgovora kako se ne slažu. Čak 72 studenta se slaže i u potpunosti slaže s tvrdnjom, a samo ih se petero sveukupno izjasnilo kako se niti slaže, niti ne slaže s tvrdnjom i to su studenti najvećim udjelom s prve godine, zatim treće pa četvrte (Slika 16).

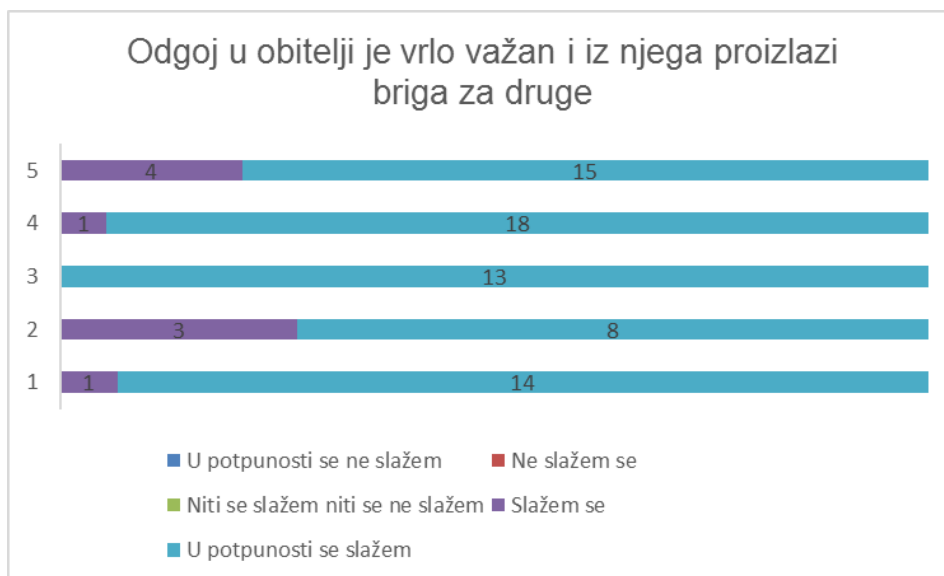

Slika 16. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Uvažavam tuđa mišljenja i stavove"

Prema rezultatima se 71 student slaže kako su upoznati sa svojim pravima. Jedino se svi studenti treće godine slažu kako znaju svoja prava, a na prvoj godini je vidljivo da je čak jedan student koji se ne slaže s tom tvrdnjom. Najviše onih koji se niti slažu, niti ne slažu s time su studenti druge godine, dok ih je najmanje na petoj godini (Slika 17).

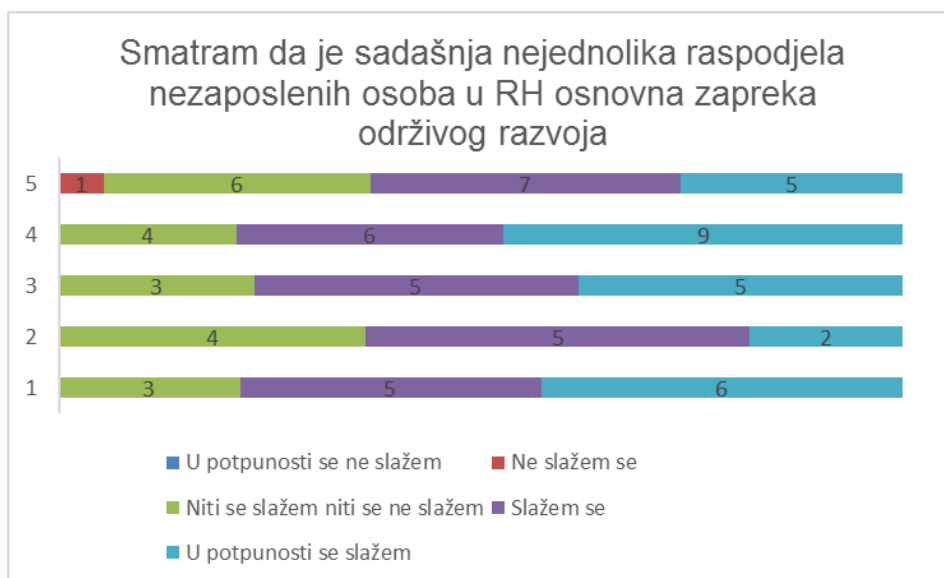

Slika 17. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Upoznat/a sam sa svojim pravima"

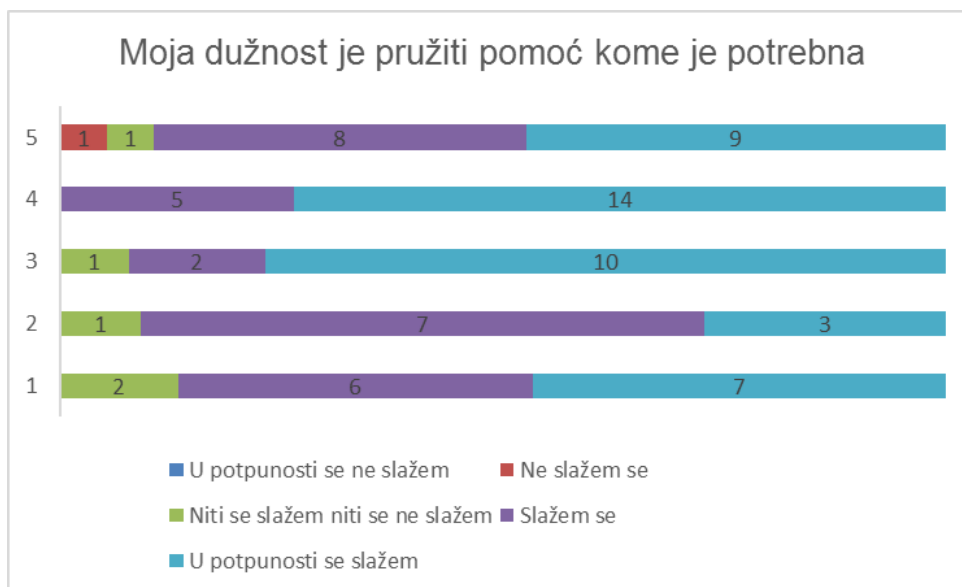
Slika 18. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Odgoj u obitelji je vrlo važan i iz njega proizlazi briga za druge"

Studenti svih pet godina složili su se da je odgoj u obitelji važan i da iz njega proizlazi briga za druge, studenti treće godine su se svi u potpunosti složili (Slika 18).

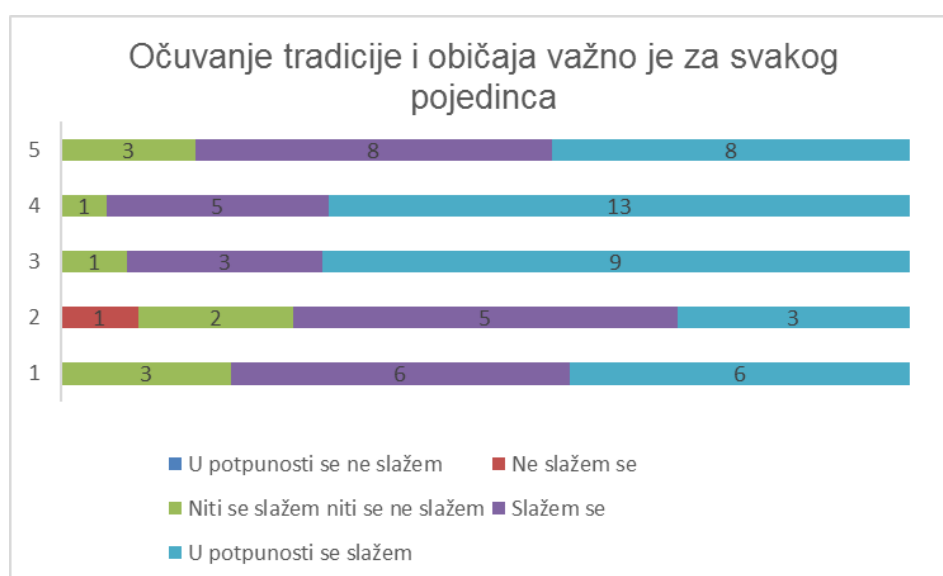
Slika 19. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Smatram da je sadašnja nejednolika raspodjela nezaposlenih u RH osnovna zapreka održivog razvoja"

Mnogo je studenata koji se nisu u potpunosti izjasnili oko ove tvrdnje pa je njih 20 odgovorilo kako se niti slaže niti ne slaže. Ipak, većina studenata, njih sveukupno oko 55 se slaže s time kako je upravo nejednolika raspodjela nezaposlenih u RH osnovna zapreka održivog razvoja (Slika 19).

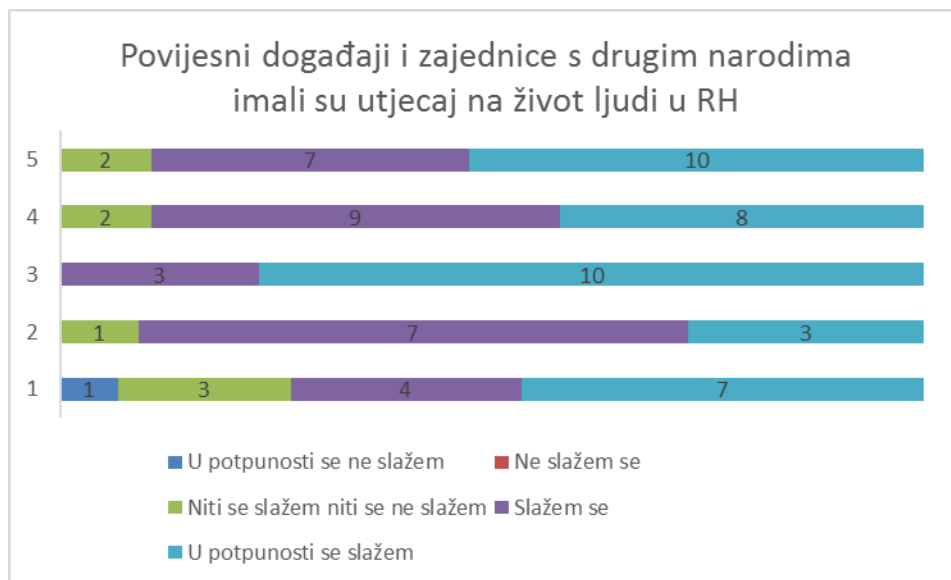
Slika 20. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Moja dužnost je pružiti pomoć kome je potrebna"

Gotovo svi studenti, njih 71 se izjasnilo kako se slažu da im je dužnost pomagati drugima, od kojih su se samo studenti četvrte godine u cijelosti složili. Možemo vidjeti da se opet studenti pete godine ističu s jednim odgovorom, odnosno studentom koji se ne slaže s tim da je njegova dužnost pružiti pomoć kome je potrebna. Samo 5 studenata svih pet godina se nije izjasnilo tako što su izjavili da se niti slažu, niti ne slažu (Slika 20).

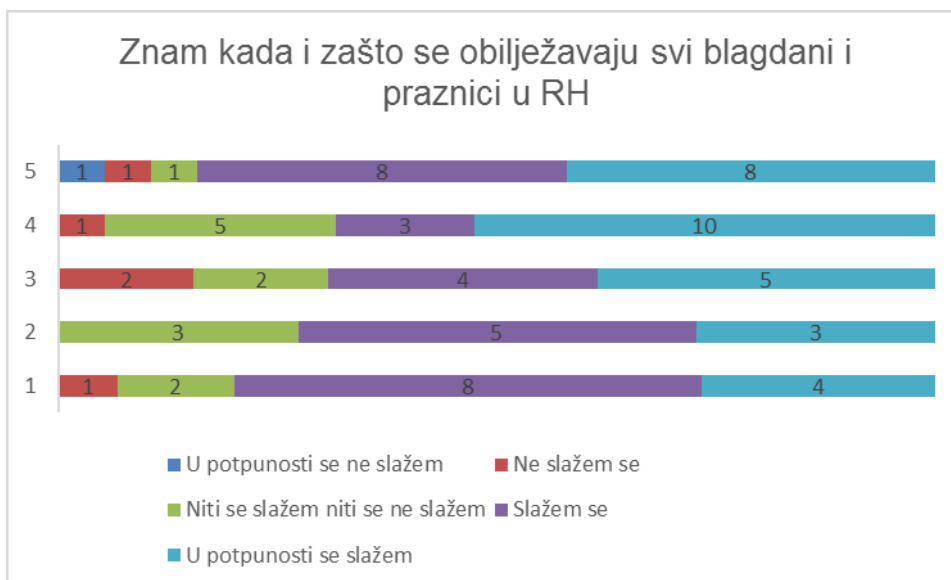

Slika 21. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Očuvanje tradicije i običaja važno je za svakog pojedinca"

Graf nam prikazuje kako sveukupno 66 studenata smatra da su tradicija i običaji važni za svakog pojedinca. Deset studenata se nije u potpunosti izjasnilo odabравši tvrdnju da se niti slažu, niti ne slažu s navedenim, a 1 student smatra da tradicija i običaji nisu važni i to je student druge godine (Slika 21).

Slika 22. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Povijesni događaji i zajednice s drugim narodima imali su utjecaj na život ljudi u RH"

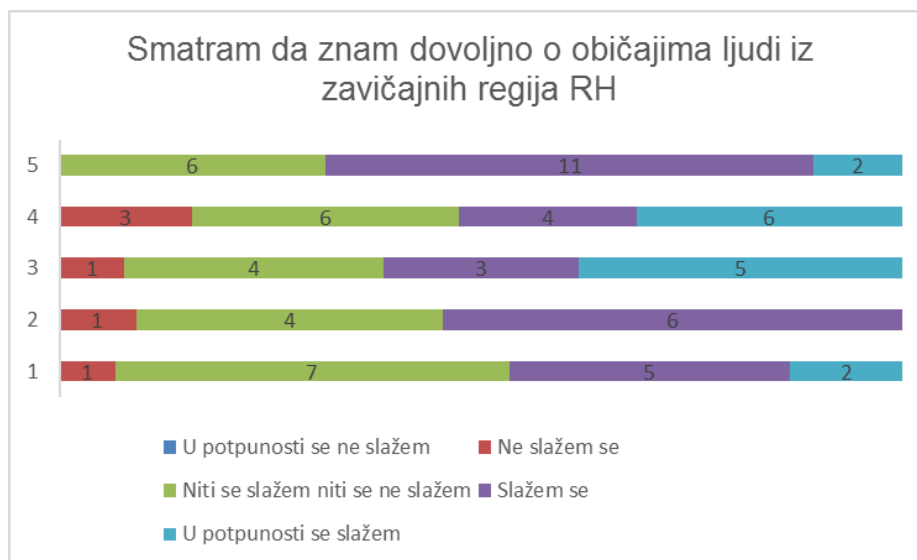

Slika 23. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Znam kada i zašto se obilježavaju svi blagdani i praznici u RH"

Prema rezultatima koji su dobiveni analizom ankete vidimo da se čak 68 studenata svih pet godina složilo i u potpunosti složilo s navedenom tvrdnjom. Samo studenti četvrte godine u cijelosti smatraju da su povijesni događaji i zajednice s drugim ljudima

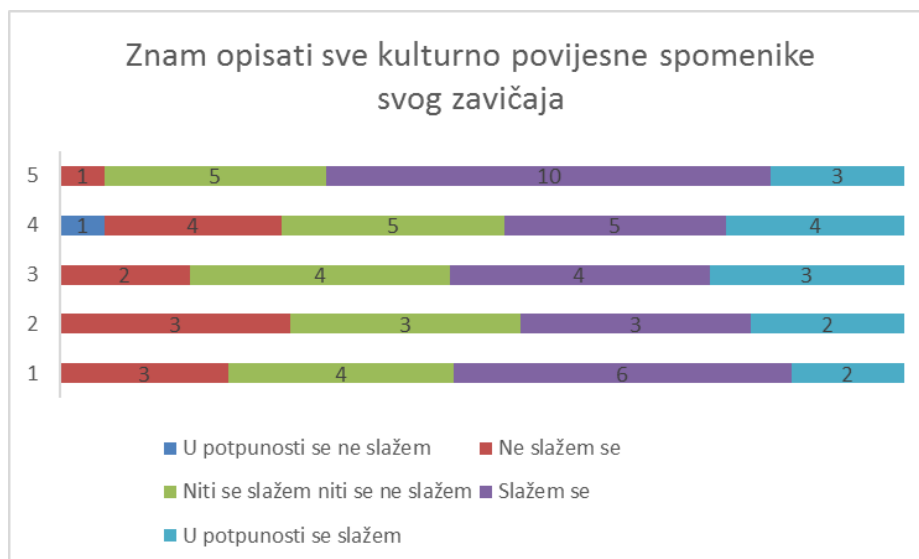
imali utjecaj na život ljudi u domovini, a samo na prvoj godini je 1 student koji se u potpunosti ne slaže s time. Osam studenata se nije točno izjasnilo (Slika 22).

Iako se 58 studenata složilo i u potpunosti složilo s navedenom tvrdnjom, čak šestoro studenata se ne slaže s tvrdnjom, od čega se jedan student pete godine u potpunosti ne slaže. Samo kod studenata druge godine nema negativnih odgovora, a oni koji su se u najvećem broju izjasnili da ne znaju su studenti treće godine. Isto tako, mnogo je i onih koji se nisu izjasnili, čak 13 studenata (Slika 23).

Slika 24. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Smatram da znam dovoljno o običajima ljudi iz zavičajnih regija RH"

Kod odgovaranja na ovu tvrdnju, mnogo studenata, njih čak 27 se nije točno izjasnilo svojim mišljenjem, dok ih je 44 odgovorilo kako se slažu i u potpunosti slažu s tvrdnjom. Sveukupno je 6 studenata koji smatraju da ne znaju dovoljno o običajima iz zavičajnih regija. Najviše takvih je na četvrtoj godini, a jedino studenti pete godine smatraju kako znaju dovoljno ili su neutralni, odnosno nemaju ni jedan negativan odgovor (Slika 24).

Slika 25. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Znam opisati sve kulturno – povijesne spomenike svoga zavičaja"

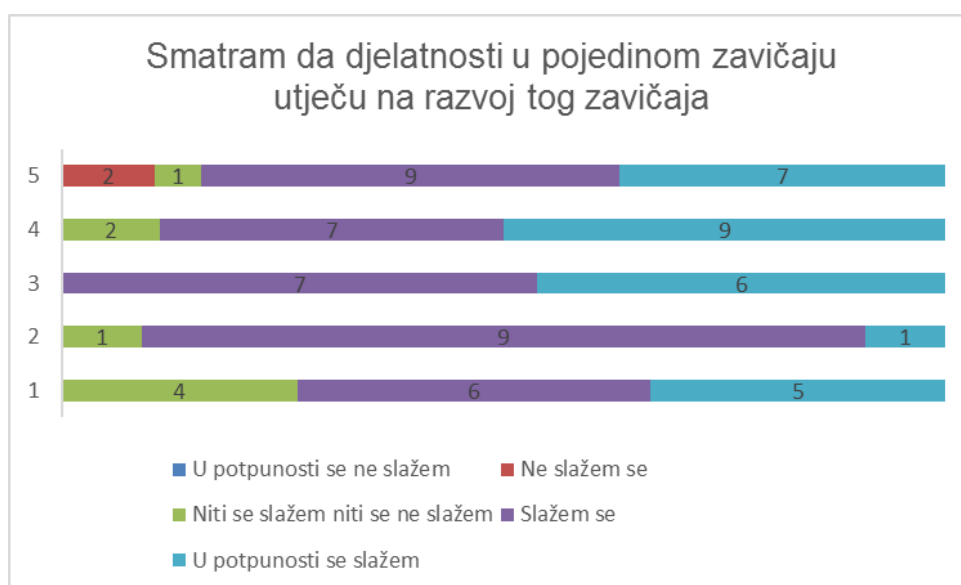
Ono što je razočaravajuće je činjenica da čak 14 studenata ne zna opisati kulturno – povijesne spomenike zavičaja u kojem živi. Najviše studenata koji se nisu složili s tvrdnjom su oni s druge godine, a nakon njih studenti četvrte godine među kojima je čak i 1 student koji se u potpunosti ne slaže. Studenti pete godine u većini smatraju da znaju opisati spomenike, a sveukupno se 42 studenta slažu s navedenom tvrdnjom. Preostali studenti, njih 21 se niti slažu, niti ne slažu. Dakle, malo više od polovice studenata zna opisati spomenike zavičaja (Slika 25).

Kako upoznatost s gospodarstvom u zavičajima RH nije baš najbolja, pokazalo je 35 odgovora gdje su studenti označili kako se niti slažu, niti ne slažu s navedenim. Sveukupno se 40 studenata slaže i u potpunosti slaže s tvrdnjom, dok se dvoje studenata druge i treće godine ne slaže. Prema odgovorima studenata možemo vidjeti da se studenti pete godine u najvećoj mjeri slažu, a studenti druge godine imaju najmanje potvrdnih odgovora (Slika 26).

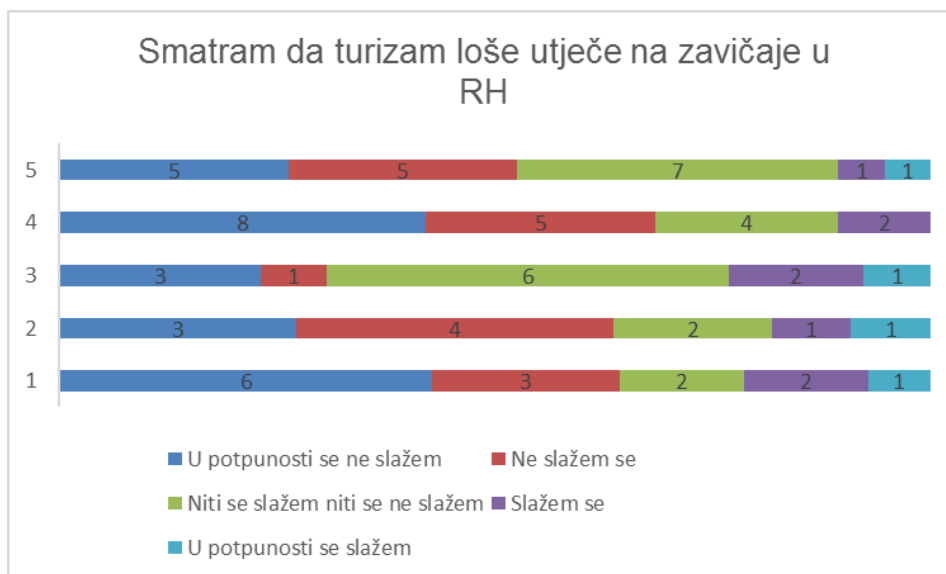
Rezultati o tvrdnji o utjecaju djelatnosti u zavičaju pokazuju kako se većina, odnosno 66 studenata slaže i u potpunosti slaže, a jedini koji se u cijelosti slažu su studenti treće godine. Najviše onih koji se niti slažu, niti ne slažu su studenti prve godine, a na petoj godini dvoje studenata smatra kako djelatnosti ne utječu na razvoj zavičaja (Slika 27).

Slika 26. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Upoznat/a sam s gospodarstvom u različitim zavičajima RH"

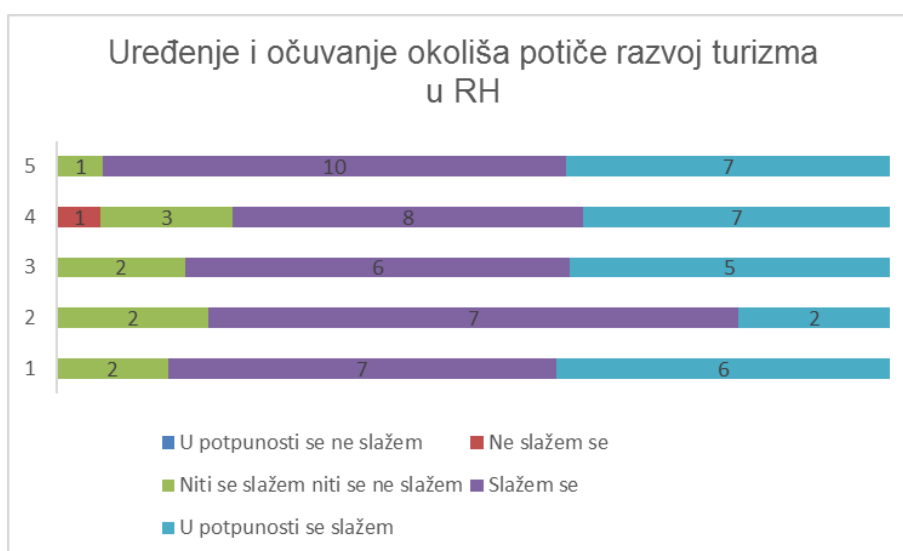

Slika 27. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Smatram da djelatnosti u pojedinom zavičaju utječu na razvoj tog zavičaja"

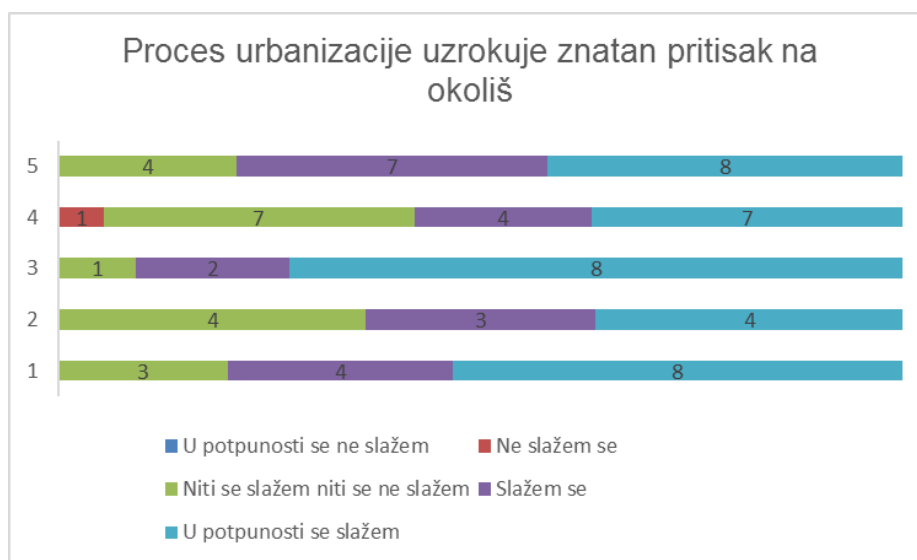
Slika 28. Prikaz odgovora studena od 1. do 5. godine o tvrdnji "Smatram da turizam loše utječe na zavičaje u RH"

Studenti u većini smatraju kako turizam ne utječe loše na zavičaje što se vidi po rezultatu od 43 odgovora kako se ne slažu i u potpunosti ne slažu s navedenom tvrdnjom. Također, mnogo je onih koji se niti slažu niti ne slažu s tvrdnjom, njih 21, a čak ih 12 smatra kako turizam loše utječe na zavičaje u RH. Studenti pete godine se najmanje slažu s navedenom tvrdnjom, a najviše onih koji smatraju da turizam loše utječe je na trećoj godini, gdje je također najviše onih koji se nisu točno izjasnili. Studenti četvrte godine se najmanje slažu s navedenim (Slika 28).

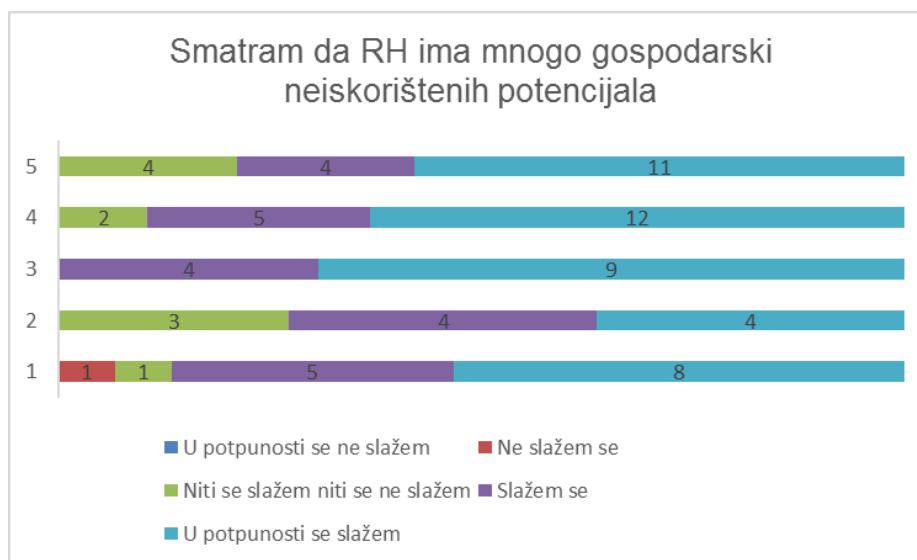

Slika 29. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Uređenje i očuvanje okoliša potiče razvoj turizma u RH"

Kako ne smatraju svi da je uređenje i očuvanje okoliša nužno za poticanje turizma, možemo vidjeti po jednom studentu četvrte godine koji se ne slaže s tvrdnjom. Naravno, 65 studenata se slaže i u potpunosti slaže. Najviše studenata koji se slažu su studenti pete godine, od kojih se samo jedan nije točno izjasnio (Slika 29).

Slika 30. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Proces urbanizacije uzrokuje znatan pritisak na okoliš"

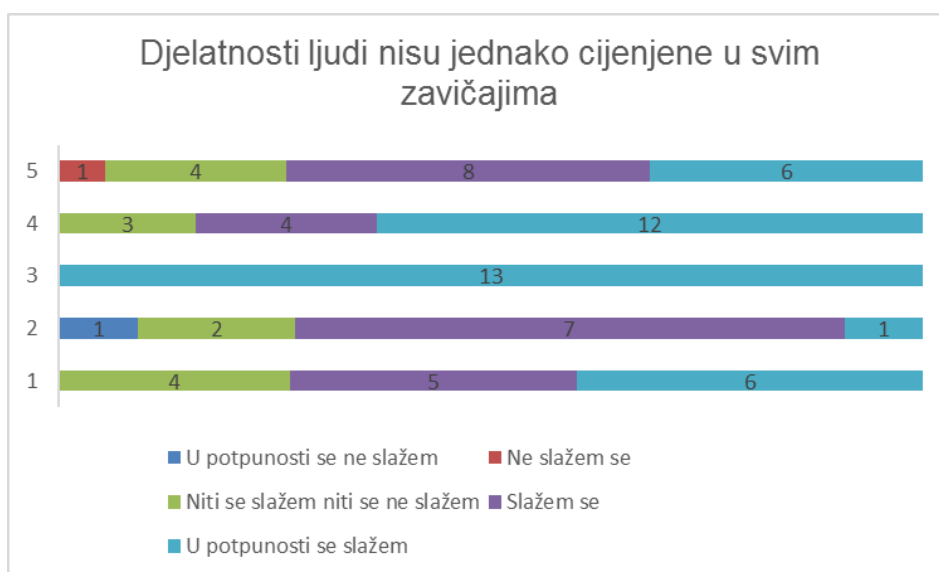

Slika 31. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Smatram da RH ima mnogo gospodarski neiskorištenih potencijala"

Studenti su se u većini koja čini 55 pozitivnih odgovora izjasnili kako smatraju da proces urbanizacije uzrokuje znatan pritisak na okoliš. Onih koji nisu sigurni, odnosno niti se slažu niti ne slažu je devetnaest. Najviše onih koji se slažu i u potpunosti slažu

jesu studenti treće godine, a na četvrtoj godini je jedan student koji smatra kako urbanizacija ne uzrokuje pritisak na okoliš (Slika 30).

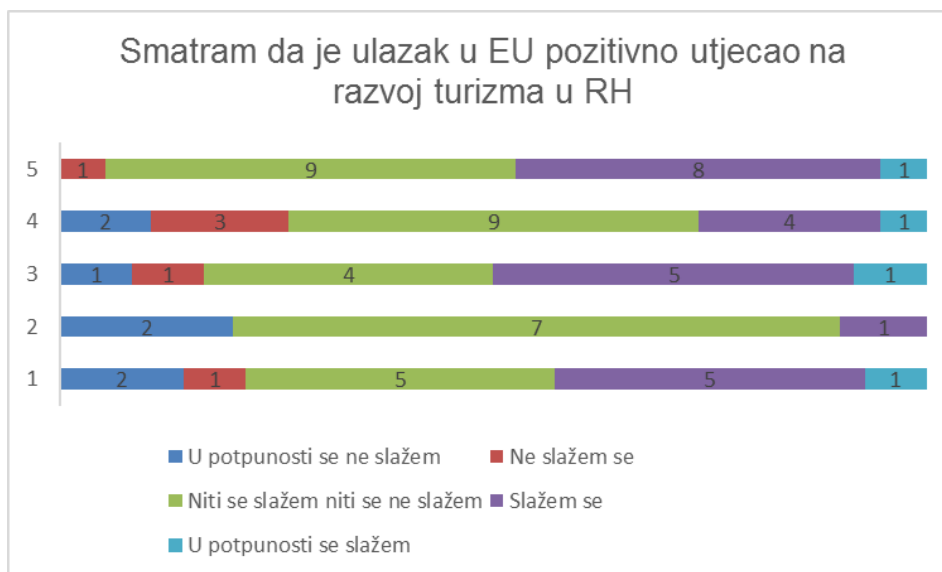
Dobiveni rezultati nam pokazuju kako se sveukupno 66 studenata slaže i u potpunosti slaže s tvrdnjom. Jedino studenti četvrte godine u cijelosti smatraju da RH ima gospodarski neiskorištenih potencijala, a na prvoj godini je i jedan student koji se ne slaže s tom tvrdnjom. Onih koji se niti slažu niti ne slažu ima sveukupno 10, a najzastupljeniji su na drugoj godini (Slika 31).

Slika 32. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Djelatnosti ljudi nisu jednako cijenjene u svim zavičajima"

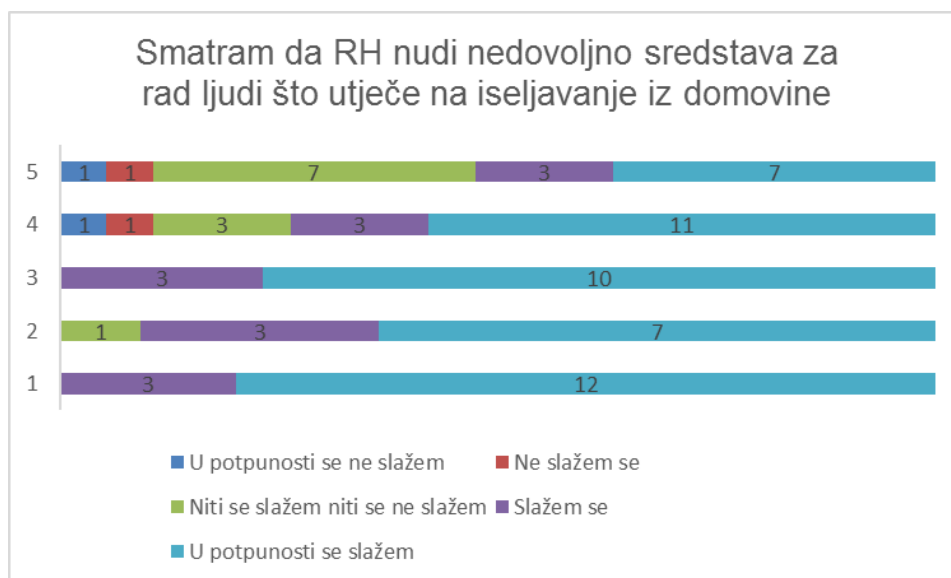
Studenti su se u većini složili kako djelatnosti nisu jednako cijenjene u svim zavičajima što potvrđuju 62 pozitivna odgovora. Zanimljivo je da su se samo studenti treće godine svi izjasnili kako se u potpunosti slažu s tvrdnjom. Možemo vidjeti da se 1% studenata pete godine ne slaže s tvrdnjom, odnosno smatraju kako su djelatnosti svugdje jednako cijenjene, a na drugoj godini je jedan student koji se u potpunosti ne slaže (Slika 32).

Prema dobivenim rezultatima možemo vidjeti kako se mnogo studenata niti slaže niti ne slaže s tvrdnjom, što nam zapravo govori da njih sveukupno 34 nije sigurno. Samo 27 studenata smatra kako ulazak u EU pozitivno utječe na razvoj turizma, a čak 13 ih se ne slaže s tim. Studenti druge godine se u najmanjoj mjeri slažu s tvrdnjom, dok je studenata treće godine najviše. Najmanje ne slaganja imaju studenti pete godine, samo 1 od ukupnih 13 koji se ne slažu (Slika 33).

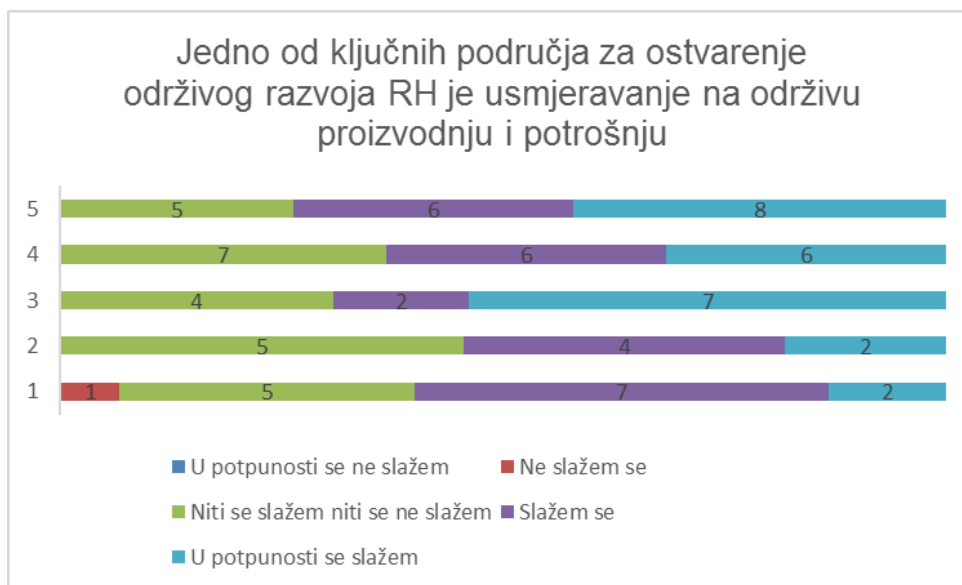

Slika 33. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Smatram da je ulazak u EU pozitivno utjecao na razvoj turizma u Hrvatskoj"

Velika većina, odnosno oko 62 studenata svih pet godina se slaže i u potpunosti slaže s tvrdnjom, a možemo vidjeti da svi studenti prve i treće godine smatraju kako RH nudi nedovoljno sredstava za rad ljudi te da to utječe na iseljavanje. Na četvrtoj i petoj godini imamo četvero studenata koji se ne slažu i u potpunosti ne slažu s tom tvrdnjom. Također, na petoj godini je najviše onih koji se niti slažu, niti ne slažu, a sveukupno je oko 11 studenata koji se nisu točno izjasnili (Slika 34).

Slika 34. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Smatram da RH nudi nedovoljno sredstava za rad"

Slika 35. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Jedno od ključnih područja za ostvarenje održivog razvoja RH je usmjeravanje na održivu proizvodnju i potrošnju"

Pedeset studenata se složilo i u potpunosti složilo s navedenom tvrdnjom, ali ih se čak 26 nije točno izjasnilo. Najviše studenata koji su se složili su studenti pete godine, a na prvoj godini je vidljivo da se jedan student nije složio s tvrdnjom (Slika 35).

Tablica 7: Deskriptivni parametri: srednja vrijednost (M), standardna devijacija (SD) i rezultati testa statističke razlike u stavovima i znanjima studenata učiteljskog studija Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli o održivom razvoju

Održivi razvoj Komponenta	M (SD)	Rang	Kruskal-Wallis test			Mann-Whitney test	
			Godina	Spol	Mjesto	Sociokulturalna	Ekonomska
Prirodna	3.87 (0.18)	1-5	6.64	0.38	12.74	3.36**	0.84
Sociokulturalna	4.22 (0.02)	1-5	3.71	2.07	13.04		2.44*
Gospodarska	3.86 (0.12)	1-5	10.07	0.05	11.94		

*p < 0.01, **p < 0.001

Tablica 8: Stavovi i znanja studenata učiteljskog studija Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli o prirodnoj komponenti održivog razvoja izraženi deskriptivnom statistikom: srednja vrijednost (M), standardna devijacija (SD)

Stavovi i znanje	M	SD
Svojim znanjem upućujem druge kako se pravilno odnositi prema prirodi	3.75	0.31
Slijedim upute o razvrstavanju otpada kako bih pružio /la dobar primjer o tome kako se treba odnositi prema okolišu	3.64*	0.48
Upoznat / a sam sa živim svijetom u moru	4.03	0.21
Prepoznajem tipične biljke i životinje u svom zavičaju	4.16	0.22
Upoznat / a sam sa sastavom zraka	3.89*	0.36
Svjestan / na sam o važnosti vode za život čovjeka	4.92	0.06
Informiran / a sam o organiziranim akcijama čišćenja koje se provode u mom mjestu	3.13	0.31
Upoznat / a sam s kompostiranjem i pravilnim odabirom materijala za kompost	3.30	0.33
Znam objasniti drugima zašto su pojedine životinje zaštićene	4.08	0.23
Redovito sam tjelesno aktivan / na zbog osobnog razvoja i zdravlja	3.88	0.20

*p < 0,05

Po pitanju prirodne komponente održivog razvoja studenti su pokazali najpozitivnije stavove i najviši stupanj znanja pri rješavanju pitanja svijesti o važnosti vode za ljudski život ($p < 0,05$), a to je i pitanje u kojem se nalaze najveće razlike u odgovorima studenata. Isto tako, studenti su pokazali vrlo pozitivne stavove i visok stupanj znanja što se tiče prepoznavanja tipičnih biljaka i životinja, sposobnosti da objasne zašto su pojedine životinje zaštićene te upoznatost sa živim svijetom u moru. Nadalje, vidljivo je da su najlošiji rezultati postignuti kod držanja uputa za razvrstavanje otpada i to je ujedno i pitanje gdje su najniže razlike u odgovorima. Činjenice u kojoj se studenti u najvećoj mjeri ne slažu su one o kompostiranju i organiziranim akcijama čišćenja okoliša u mjestu njihovog prebivališta (Tablica 8).

Tablica 9: Stavovi i znanja studenata učiteljskog studija Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli o sociokulturnoj komponenti održivog razvoja izraženi deskriptivnom statistikom: srednja vrijednost (M), standardna devijacija (SD)

Stavovi i znanje	M	SD
Uvažavam tuđa mišljenja i stavovi	4.58	0.18
Upoznat / a sam sa svojim pravima	4.41	0.20
Odgoj u obitelji je vrlo važan i iz njega proizlazi briga za druge	4.88	0.12
Smatram da je sadašnja nejednolika raspodjela nezaposlenih osoba u RH osnovna zapreka održivog razvoja.	4.06	0.21
Moja dužnost je pružiti pomoć kome je potrebna.	4.45*	0.25
Očuvanje tradicije i običaja važno je za svakog pojedinca.	4.31	0.31
Povijesni događaji i zajednice s drugim narodima imali su utjecaj na život ljudi u RH.	4.35	0.27
Znam kada i zašto se obilježavaju svi blagdani i praznici u RH.	4.04	0.09
Smatram da znam dovoljno o običajima ljudi iz zavičajnih regija RH.	3.68	0.19
Znam opisati sve kulturno-povijesne spomenike svog zavičaja.	3.52	0.18

Prema rezultatima odgovora o sociokulturnoj komponenti održivog razvoja možemo vidjeti da je razina stavova i odgovornosti studenata bila visoka. Studenti su pokazali veoma pozitivne stavove i najvišu razinu znanja o obiteljskom odgoju kao vrlo važnom iz kojega proizlazi briga za druge. Nakon toga slijedi stavka gdje studenti tvrde da

poštuju stavove i mišljenja drugih ljudi, a još jedna činjenica oko koje su se uglavnom složili je upoznatost s njihovim pravima. Kada uspoređujemo prosječne odgovore, možemo primijetiti da je znanje o običajima ljudi iz različitih regija Republike Hrvatske niže (Tablica 9).

Tablica 10: Stavovi i znanja studenata učiteljskog fakulteta Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli o gospodarskoj komponenti održivog razvoja izraženi deskriptivnom statistikom: srednja vrijednost (M), standardna devijacija (SD)

Stavovi i znanja	M	SD
Upoznat/a sam s gospodarstvom u različitim zavičajima u RH.	3.57*	0.30
Smatram da djelatnosti u pojedinim zavičaju utječu na razvoj tog zavičaja.	4.20	0.21
Smatram da turizam loše utječe na zavičaje u RH.	2.34	0.28
Uređenje i očuvanje okoliša potiče razvoj turizma u RH.	4.19	0.14
Proces urbanizacije uzrokuje znatan pritisak na okoliš.	4.21	0.29
Smatram da RH ima mnogo gospodarskih neiskorištenih potencijala.	4.40	0.22
Djelatnosti ljudi nisu jednako cijenjene u svim zavičajima.	4.25*	0.52
Smatram da je ulazak u EU pozitivno utjecao na razvoj turizma u RH.	3.14	0.31
Smatram da RH nudi nedovoljno sredstava za rad ljudi što utječe na iseljavanje iz domovine.	4.40*	0.45
Jedno od ključnih područja za ostvarenje održivog razvoja RH je usmjeravanje na održivu proizvodnju i potrošnju.	3.95	0.25

U prethodno dobivenim rezultatima možemo primijetiti da studenti općenito imaju pozitivne rezultate sa stajališta gospodarskog, odnosno ekonomskog pitanja. Uglavnom se slažu da Republika Hrvatska ne raspolaže dovoljnim sredstvima za rad ljudi što utječe na iseljavanje te kako ima velik broj ekonomski neiskorištenog potencijala pa tako i da se aktivnosti ljudi ne cijene jednako u svim mjestima. Tvrdnja oko koje se studenti uglavnom ne slažu je da turizam ima loš utjecaj na zavičaje u Republici Hrvatskoj. Razlike u odgovorima studenata se nalaze u tvrdnjama o uređenju i očuvanju okoliša kao poticaju turizma u RH. Isto tako, studenti tvrde kako su

neravnomjerno zaposlene osobe, povijesni događaji i zajednice s drugim narodima utjecali na živote ljudi u Republici Hrvatskoj (Tablica 10).

5. RASPRAVA

Kako u svom radu navode Borić, Jindra i Škugor (2008), globalne promjene u svim područjima života, pa tako i u području odgoja i obrazovanja, uključuju nove koncepte poput cjeloživotnog učenja za održivi razvoj. Današnji i budući naraštaji moraju biti spremni iz korijena promijeniti svoj odnos i stav prema okolišu te biti spremni ulagati u svoje znanje. Samo poznavanje činjenica ne utječe nužno na oblikovanje stavova i sustava vrijednosti koji bi na kraju trebali rezultirati odgovarajućim ponašanjem i pravilnim donošenjem odluka. U Nastavnom planu i programu (2006) piše kako su mladim ljudima potrebna relevantna znanja, razvijanje kritičkog mišljenja i vještina vrednovanja različitih informacija te vještina demokratske rasprave po pitanju mirnog rješavanja sukoba, različitih problema i naravno, spremnost na odgovorno donošenje odluka. To je preduvjet za prihvaćanje ljudskog bića u cijelosti te poticanje njegova vlastitog razvoja na socijalnom, emotivnom, fizičkom i kognitivnom području.

Djecu od najranije dobi treba upoznati s održivim razvojem, njegovim komponentama i pravilnim provođenjem. Učitelj je taj koji ovdje ima veliku ulogu uvesti učenike u samu bit održivog razvoja, navoditi ih na razmišljanje u smjeru održivosti, učiti pravilnim postupanjem prema okolišu te poticati na razvijanje vlastitog mišljenja, vrednovanja sebe, suradnje i poštovanja u zajednici. Međupredmetna tema Održivi razvoj može uvelike poboljšati kvalitetu učenja i poučavanja jer se zaista može provoditi kroz sve nastavne predmete putem različitih zadataka, projekata, kroz različite metode i oblike rada. Domene koje predstavljaju komponente održivog razvoja predstavljene su kao Povezanost (prirodna), Djelovanje (sociokulturna) i Dobrobit (gospodarska). Učenicima se pruža prilika učiti na drugačiji način, kroz svakodnevne situacije i u svemu što ih okružuje. Kvaliteta rada ovisi o učitelju pa je isto tako veoma važno da i učitelj sam razmišlja savjesno i sukladno tome poučava svoje učenike da poštuju i cijene sebe, svoju okolinu, prirodu i sve što im ona pruža. Primjerice, učitelj zajedno s učenicima može organizirati mjesečni ili čak cjelogodišnji projekt kroz koji može koristeći sve nastavne predmete upoznati učenike s pravilnim pristupom prema održivom razvoju. Kroz nastavni predmet Priroda i društvo može organizirati akciju sakupljanja otpada npr. na obližnjoj plaži ili parku te ga pravilno razvrstavati, usput

povezano sa satom razrednika gdje se nauče pravilno odnositi prema onome što ih okružuje, potiče se suradnja među učenicima, komunikacija i zajedništvo. Na satu hrvatskog jezika mogu čitati i pisati različite sastavke ili poeziju o brizi sa planet, obitelji i prijatelje, a naravno da se i kroz nekakvu ekskurziju ili školski izlet učenike može upoznati sa različitim gospodarstvima u krajevima Republike Hrvatske koji su i u mjestu, a tako i izvan njihovog mjesta stanovanja. Matematički zadaci mogu biti povezani sa reciklažom, nekakvim gospodarskim računicama, a za sat likovne kulture mogu koristiti neke stare stvari koje više nisu za uporabu i od njih stvoriti svoje nove ukrase ili nešto što im može dalje poslužiti. Zajedno s učiteljem, kroz sate glazbene kulture mogu smisliti tekst i skladati melodiju za vlastitu pjesmicu o održivom razvoju, a na satu tjelesne i zdravstvene kulture imati štafetu gdje bi cilj bio što više i brže sakupiti i pravilno razvrstati pojedini otpad. Moguće je i da na kraju školske godine učenici svima prezentiraju svoj rad, prikažu što su sve postigli, koliko su naučili i time potaknu i druge na razmišljanje i razvijanje zdravih navika.

Učenici se od prvog razreda osnovne škole susreću s različitim temama u nastavi prirode i društva, a koje u sebi sadrže prirodnu, socijalnu i gospodarsku komponentu održivog razvoja. U Nastavnom planu i programu (2006) se navode teme iz prirodne komponente o kojima učenik uči u prva četiri razreda, a sadrže promjene u prirodi, čistoću okoliša, zavičaj, vode u zavičaju, godišnja doba, podneblje, vremenska obilježja, Jadransko more, značenje vode za život ljudi, gospodarstvo i kvalitetu okoliša, uvjete života, život biljke, životinje te prirodne posebnosti RH. Također, izdvojene su i teme koje u sebi nose socijalnu komponentu održivog razvoja gdje se učenik upoznaje sa životom i radom u školi, članovima obitelji, odgovornim ponašanjem, osobnom čistoćom, uči o blagdanima i praznicima, odnosima među učenicima, upoznaje se s kulturnim ustanovama, prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, proširuje svoje znanje o zavičaju, vlastitom tijelu, čovjeku te uči o povijesti Hrvatske i njenom povijesnim i kulturnim znamenitostima. Nadalje, teme u prirodi i društvu sadrže i gospodarsku komponentu održivog razvoja, iako učenici u prvom razredu nemaju niti jednu temu koja se povezuje s ovom komponentom. Od drugog razreda osnovne škole kreću s učenjem zanimanja ljudi, zatim uče gospodarske djelatnosti zavičajne regije, proširuju znanje o gospodarstvu i kvaliteti okoliša te se pobliže upoznaju s gospodarstvom različitih krajeva RH. Na temelju rezultata možemo vidjeti kako je prirodna komponenta najzastupljenija među temama u četvrtom razredu, a najmanje

u prvom razredu osnovne škole. Socijalna komponenta je također najzastupljenija u četvrtom razredu, a najmanji postotak tema je u trećem razredu, dok je gospodarska, odnosno ekonomska komponenta općenito slabo zastupljena kroz teme u sva četiri razreda, a možemo vidjeti da je u prvom razredu nema uopće. Od sveukupno 60 tema koje su povezane s održivim razvojem, 13 ih je u prvom, 12 u drugom, 11 u trećem i 23 u četvrtom razredu. Sveukupna zastupljenost bi mogla svakako biti bolja, pogotovo po pitanju gospodarske komponente.

Kad se osvrnemo na rezultate dobivene istraživanjem mišljenja i znanja studenata Učiteljskog studija na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli o održivom razvoju, možemo primijetiti da se većina usredotočuje na sociokulturnu komponentu kao gledište održivog razvoja, a ne na prirodnu ili gospodarsku komponentu. Dobiveni rezultati nisu u skladu s Cotton i sur. (2007) koji navode kako su uvjerenja i stavovi predavača usmjereni na pogled održivog razvoja prema okolišu, a ne na društvene ili ekonomske probleme. Ekološko ponašanje je umjereno od svijesti o posljedicama i pripisivanju odgovornosti za percepciju globalnih ekoloških problema, ali ne i za lokalne ekološke probleme (Shultz i sur., 2005) kao što smo mogli vidjeti u ovom ispitivanju.

Sveukupno gledajući, rezultati su pokazali da studenti Učiteljskog studija Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli imaju iznadprosječnu vrijednost znanja o održivom razvoju i veliku svijest o općim pitanjima održivosti. Budući da su to studenti koji će uskoro biti nositelji obrazovanja u svojoj zemlji, očekivalo se da će njihovi rezultati biti znatno iznad prosječne vrijednosti kako je utvrđeno u studiji Anđić i Tatalović Vorkapić (2017). Obrazovanje bi moglo biti prediktor održivog razvoja ako se potiče promjenom osobnih normi, osjećaja odgovornosti i inteligencije (Anđić i Tatalović Vorkapić, 2015). Međutim, nije bilo značajnih razlika u znanju i stavovima pojedine komponente između muških i ženskih ispitanika, kao ni između različitih dobnih skupina ili mjesta stanovanja. Dosadašnja istraživanja provedena na učiteljskim fakultetima u zemljama jugoistočne Europe / zapadnog Balkana (Borić i sur., 2008; Rončević i Rafajac, 2012; Anđić i Tatalović Vorkapić, 2017) pokazala su veću svijest i percepciju odgovornosti kod starijih studenata u promociji i provedbi održivog razvoja, što je suprotno rezultatima našeg istraživanja. To je svakako povezano s činjenicom da su teme vezane uz održivi razvoj provedene u srednjim školama u različitim predmetima od 2011. godine (Garašić, 2011), a mlađi studenti su već imali znanje i razvijenu svijest o održivom razvoju kada su došli na Sveučilište. Mišljenja i znanja o sociokulturnoj

komponenti utvrđeni su kao najviši stupanj u odnosu na prirodnu i gospodarsku. Upravo ti rezultati mogu biti povezani s činjenicom da su prirodoslovlje, ekologija i obrazovanje za održivi razvoj uglavnom slabiji ili nepostojeći u nastavnim programima integriranog preddiplomskog i diplomskog učiteljskog studija na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, a kako tvrde Anđić i Tatalović Vorkapić (2017), tako je i na drugim nastavnim studijima u Hrvatskoj. Definitivno bi se trebali uvesti predmeti ili pak povećati satnica postojećih čime bi se studente, buduće učitelje pravilno i pravovremeno pripremalo za ono što će učiti mlađe naraštaje. Kroz nove predmete koji bi se više osvrnuli na održivi razvoj, moglo bi se studente naučiti i pokazati im različite metode i vještine koje bi bilo poželjno da koriste u svom budućem radu i time razvijaju svijest i odgovornost budućih generacija.

6. ZAKLJUČAK

1. Analizom Nastavnog plana i programa iz Prirode i društva utvrđeno je 60 tema koje možemo povezati s održivim razvojem i njegovim komponentama.
2. Zastupljenost tema u Prirodi i društvu povezanih s prirodnom komponentom je 48%, sa sociokulturnom 40%, a s gospodarskom tek 12%.
3. Međupredmetna tema Održivi razvoj se zaista može provoditi i korelirati sa svim nastavnim predmetima u prva četiri razreda osnovne škole, a osobito s Prirodom i društvom.
4. Studenti Sveučilišta Jurja Dobrića u Puli imaju općenito bolje razumijevanje i stavove po pitanju sociokulturne komponente u odnosu na prirodnu i gospodarsku komponentu.
5. Godina studija utjecala je samo na neke stavove i znanja o komponentama održivog razvoja među studentima.
6. Potrebno je uvesti obvezne predmete vezane uz održivi razvoj na sveučilišta kroz koje bi se budući učitelji bolje educirali i naučili kako pravilno razvijati svijest i odgovornost budućih naraštaja s obzirom da je danas obrazovanje za održivi razvoj veoma slabo zastupljeno kako na sveučilištima, tako i u osnovnim i srednjim školama.

7. LITERATURA

1. Anđić D. and Tatalović Vorkapić S. (2015) Kako mjeriti održivo ponašanje? Adaptacija i validacija Upitnika o održivom ponašanju, *Revija za sociologiju*, 45, 69-97
2. Anđić, D., Doprinosi razvoju kompetencija učitelja osnovnih škola u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj, *Napredak*, vol.156, no. 4, 2015, str. 369.
3. Anđić D. and Tatalović Vorkapić S. (2017) Teacher Education for Sustainability: The Awareness and Responsibility for Sustainability Problems, *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 19, 121-137.
4. Borić, E., Jindra, R., Škugor, A. (2008). Understanding and application of content of lifelong learning for sustainable development. *Odgojne znanosti*, 10(2), 315-327.
5. Borić, E., Jindra, R., Škugor, A. (2008). Razumijevanje i primjena sadržaja cjeloživotnog učenja za održivi razvoj. *Odgojne znanosti* [Online] 10 (2) URL: <https://hrcak.srce.hr/29572> (25.05.2019.)
6. Cotton D. R. E., M. F. Warren, O. Maiboroda and I. Bailey (2007), Sustainable development, higher education and pedagogy: a study of lecturers' beliefs and attitudes, *Environmental Education Research*, 13,579-597.
7. Fisher, J., Bonn, I., 2017. Sustainability and undergraduate management curricula: changes over a 5-year period. *Aust. J. Environ. Educ.* 33, 18e33.
8. Garašić, D. (2011) UN-ovo desetljeće obrazovanja za održivi razvoj, *Obrazovanje za održivi razvoj - priručnik za osnovne i srednje škole* Mićanović, Miroslav ; Vrbanec, Branka ; Garašić, Diana ; Pašalić, Anita (ur.), Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 18-22
9. Guni, 2012. *Higher education in the world 4*. Higher education's commitment to sustainability: from understanding to action. Global University Network for Innovation (GUNI). In: Series on the Social Commitment of Universities 4. Palgrave McMillan, Basingstoke.
10. Herceg, N. (2013.) *Okoliš i održivi razvoj*. Zagreb: Synopsis d.o.o., 251-265
11. Herceg, N., Stanić-Koštroman, S., Šiljeg, M. (2018). *Čovjek i okoliš*. Mostar – Koprivnica – Zagreb – Sarajevo: Synopsis d.o.o., 285-291
12. Holmberg, J., Samuelsson, B.E., 2006. Drivers and Barriers for Implementing Sustainable Development in Higher Education: Goteborg Workshop, December

- 7-9, 2005. United Nations Decade of Education for Sustainable Development (2005-2114). UNESCO.
13. Leal Filho, W., 2014. The United Nations decade of education for sustainable development: lessons learnt and needs to be met. *Int. J. Sustain. High Educ.* 15.
14. Mohammadi M. and Moradi K. (2017). Exploring Change in EFL Teachers' Perceptions of Professional Development, *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 19: 22-42
15. Nastavni plan i program za osnovnu školu
16. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2017). Nacionalni kurikulum međupredmetne teme Održivi razvoj [Online] URL: https://mzo.hr/sites/default/files/dokumenti/2017/OBRAZOVANJE/NACION-KURIK/MEDUPREDMETNE-TEME/medupredmetna_tema_odrzivi_razvoj.pdf (25.05.2019.)
17. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2019). Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Održivi razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj [Online] URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_152.html
18. Redman, E. (2013). Opportunities and challenges for integrating sustainability education into k-12 schools: Case study phoenix, AZ. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 15(2), 5-24
19. Rončević, N., i Rafajac, B. (2012). *Održivi razvoj - Izazov za sveučilište?* Filozofski fakultet u Rijeci. Sveučilište u Rijeci
20. Santone, S, Saunders, S. and Seguin C. (2014) *Essential Elements of Sustainability in Teacher Education*, *Journal of Sustainability Education*, 6
21. Schultz, P. W., Gouveia, V. V., Cameron, L. D., Tankha, G., Schmuck, P., and Franek, M. (2005). *Values and their relationship to environmental concern and conservation behaviour*. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36, 457-475
22. Tatković, N., Diković, M. i Štifanić, M. (2015) *Odgoj i obrazovanje za razvoj danas i sutra: Ekološke i društvene paradigme*. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula
23. Tram, M. (2015). Sustainable Development with attitude, Students' attitudes towards education in Sustainable Development at the school of business, JAMK. Bachelor's Thesis, 47.

24. Kostović-Vranješ (2015) *Inicijalno obrazovanje i profesionalno usavršavanje učitelja usmjereno prema osposobljavanju za promicanje obrazovanja za održivi razvoj*. Zbornik radova filozofskog fakulteta u Splitu. 6/7: 105-118

8. POPIS ILUSTRACIJA

Popis slika

Slika 1. Prikaz županija: Istarske, Primorsko-goranske (PRGR), Vukovarsko-srijemske (VUSR), Virovitičko-podravске (VTPO), Koprivničko-križevačke (KCKŽ) i Brodsko-posavske županije (BRPO), Krapinsko-zagorske (KRZG), Zagrebačke (ZG), Karlovačke (KA) i Požeško-slavonske (PŽSL), Šibensko-kninske (ŠIKN), Sisačko-moslavačke (SIMO), Osječko-baranjske (OSBA), Bjelovarsko-bilogorske (BJBI), Zadarske (ZD) i Varaždinske županije (VŽ)

Slika 2. Prikaz zastupljenosti prirodne komponente u temama iz Prirode i društva od 1. do 4. razreda u Nastavnom planu i programu

Slika 3. Prikaz zastupljenosti socijalne komponente u temama iz Prirode i društva od prvog do 4. razreda u Nastavnom planu i programu

Slika 4. Prikaz zastupljenosti ekonomske komponente u temama iz Prirode i društva od 1. do 4. razreda u Nastavnom planu i programu

Slika 5. Zastupljenost tema održivog razvoja u Nastavnom planu i programu za prva četiri razreda osnovne škole

Slika 6. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Svojim znanjem upućujem druge kako se pravilno odnositi prema prirodi"

Slika 7. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Slijedim upute o razvrstavanju otpada kako bih pružio/la dobar primjer kako se odnositi prema okolišu"

Slika 8. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Upoznat/a sam sa živim svijetom u moru

Slika 9. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Prepoznajem tipične biljke i životinje u svom zavičaju

Slika 10. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Upoznat/a sam sa sastavom zraka"

Slika 11. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Svjestan/na sam o važnosti vode za život čovjeka"

Slika 12. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Informiran/a sam o akcijama čišćenja okoliša u mom mjestu"

Slika 13. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Upoznat/a sam s kompostiranjem i pravilnim odabirom materijala za kompost"

Slika 14. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Znam objasniti drugima zašto su pojedine životinje zaštićene"

Slika 15. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Redovito sam tjelesno aktivan/a zbog osobnog razvoja i zdravlja"

Slika 16. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Uvažavam tuđa mišljenja i stavove"

Slika 17. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Upoznat/a sam sa svojim pravima"

Slika 18. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Odgoj u obitelji je vrlo važan i iz njega proizlazi briga za druge"

Slika 19. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Smatram da je sadašnja nejednolika raspodjela nezaposlenih u RH osnovna zapreka održivog razvoja"

Slika 20. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Moja dužnost je pružiti pomoć kome je potrebna"

Slika 21. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Očuvanje tradicije i običaja važno je za svakog pojedinca"

Slika 22. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Povijesni događaji i zajednice s drugim narodima imali su utjecaj na život ljudi u RH"

Slika 23. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Znam kada i zašto se obilježavaju svi blagdani i praznici u RH"

Slika 24. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Smatram da znam dovoljno o običajima ljudi iz zavičajnih regija RH"

Slika 25. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Znam opisati sve kulturno – povijesne spomenike svoga zavičaja"

Slika 26. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Upoznat/a sam s gospodarstvom u različitim zavičajima RH"

Slika 27. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Smatram da djelatnosti u pojedinom zavičaju utječu na razvoj tog zavičaja"

Slika 28. Prikaz odgovora studena od 1. do 5. godine o tvrdnji "Smatram da turizam loše utječe na zavičaje u RH"

Slika 29. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Uređenje i očuvanje okoliša potiče razvoj turizma u RH"

Slika 30. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Proces urbanizacije uzrokuje znatan pritisak na okoliš"

Slika 31. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Smatram da RH ima mnogo gospodarski neiskorištenih potencijala"

Slika 32. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Djelatnosti ljudi nisu jednako cijenjene u svim zavičajima"

Slika 33. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Smatram da je ulazak u EU pozitivno utjecao na razvoj turizma u Hrvatskoj"

Slika 34. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Smatram da RH nudi nedovoljno sredstava za rad"

Slika 35. Prikaz odgovora studenata od 1. do 5. godine o tvrdnji "Jedno od ključnih područja za ostvarenje održivog razvoja RH je usmjeravanje na održivu proizvodnju i potrošnju"

Popis tablica

Tablica 1. 1. odgojno-obrazovni ciklus, domena: Povezanost (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Nacionalni kurikulum međupredmetne teme Održivi razvoj, 2017 : 8)

Tablica 2. 1. odgojno-obrazovni ciklus, domena: Djelovanje (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Nacionalni kurikulum međupredmetne teme Održivi razvoj, 2017 : 9)

Tablica 3. 1. odgojno-obrazovni ciklus, domena: Dobrobit (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Nacionalni kurikulum međupredmetne teme Održivi razvoj, 2017 : 10)

Tablica 4. Prirodne teme iz Nastavnog plana i programa (2006)

Tablica 5. Sociokulturne teme iz Nastavnog plana i programa (2006)

Tablica 6. Gospodarske teme iz Nastavnog plana i programa (2006)

Tablica 7: Deskriptivni parametri: srednja vrijednost (M), standardna devijacija (SD) i rezultati testa statističke razlike u stavovima i znanjima studenata učiteljskog studija Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli o održivom razvoju

Tablica 8: Stavovi i znanja studenata učiteljskog studija Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli o prirodnoj komponenti održivog razvoja izraženi deskriptivnom statistikom: srednja vrijednost (M), standardna devijacija (SD)

Tablica 9: Stavovi i znanja studenata učiteljskog studija Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli o sociokulturnoj komponenti održivog razvoja izraženi deskriptivnom statistikom: srednja vrijednost (M), standardna devijacija (SD)

Tablica 10: Stavovi i znanja studenata učiteljskog fakulteta Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli o gospodarskoj komponenti održivog razvoja izraženi deskriptivnom statistikom: srednja vrijednost (M), standardna devijacija (SD)

9. PRILOZI

Prilog 1. Anketni upitnik

Ova anketa provodi se u svrhu ispitivanja mišljenja studenata Učiteljskog studija o komponentama održivog razvoja. Razmislite o pojedinim tvrdnjama i upišite oznaku "+" ukoliko je Vaš stupanj slaganja s pojedinom tvrdnjom:

1: potpuno netočno, 2: uglavnom netočno, 3: nisam siguran, 4: uglavnom točno i 5: potpuno točno.

Osnovni podaci					
Godina studija:					
Spol:					
Prosjeak studiranja:					
Mjesto iz kojeg dolazite i županija:					
PRIRODNA KOMPONENTA	1	2	3	4	5
Svojim znanjem upućujem druge kako se pravilno odnositi prema prirodi					
Slijedim upute o razvrstavanju otpada kako bi pružio / la dobar primjer o tome kako se odnositi prema okolišu					
Upoznat/a sam sa živim svijetom u moru.					
Prepoznajem tipične biljke i životinje u svojem zavičaju.					
Upoznat/a sam sa sastavom zraka.					
Svjestan/na sam o važnosti vode za život čovjeka.					
Informiran/a sam o organiziranim akcijama čišćenja okoliša koje se provode u mom mjestu stanovanja.					
Upoznat/a sam s kompostiranjem i pravilnim odabirom materijala za kompost.					
Znam objasniti drugima zašto su pojedine životinje zaštićene.					
Redovito sam tjelesno aktivan/na zbog osobnog razvoja i zdravlja.					
SOCIJALNA KOMPONENTA					
Uvažavam tuđa mišljenja i stavove.					
Upoznat/a sam sa svojim pravima.					
Odgoj u obitelji je vrlo važan i iz njega proizlazi i briga za druge.					

Smatram da je sadašnja nejednolika raspodjela nezaposlenih osoba u RH osnovna zapreka održivog razvoja.					
Moja dužnost je pružiti pomoć kome je potrebna.					
Očuvanje tradicije i običaja važno je za svakog pojedinca.					
Povijesni događaji i zajednice s drugim narodima imali su utjecaj na život ljudi u RH.					
Znam kada i zašto se obilježavaju svi blagdani i praznici u RH.					
Smatram da znam dovoljno o običajima ljudi iz zavičajnih regija RH.					
Znam opisati sve kulturno povijesne spomenike svog zavičaja.					
GOSPODARSKA KOMPONENTA					
Upoznat/a sam s gospodarstvom u različitim zavičajima RH.					
Smatram da djelatnosti u pojedinom zavičaju utječu na razvoj tog zavičaja.					
Smatram da turizam loše utječe na zavičaje u RH.					
Uređenje i očuvanje okoliša potiče razvoj turizma u RH.					
Proces urbanizacije uzrokuje znatan pritisak na okoliš.					
Smatram da RH ima mnogo gospodarski neiskorištenih potencijala.					
Djelatnosti ljudi nisu jednako cijenjene u svim zavičajima.					
Smatram da je ulazak u EU pozitivno utjecao na razvoj turizma u RH.					
Smatram da RH nudi nedovoljno sredstava za rad ljudi što utječe na iseljavanje iz domovine.					
Jedno od ključnih područja za ostvarenje održivog razvoja RH je usmjeravanje na održivu proizvodnju i potrošnju.					